

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Didaktické zpracování tématu struktura společnosti v rámci občanského
a společenskovědního základu na středních školách

Didactic elaboration the topic structure of society in the social sciences
at upper secondary school

Bc. Nikola Havlíková

Vedoucí práce: Ing. Michaela Dvořáková, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N ČJ-ZSV

Odevzdáním této diplomové práce na téma Didaktické zpracování tématu struktura společnosti v rámci občanského a společenskovedního základu na středních školách potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. 4. 2021

Ráda bych poděkovala vedoucí této práce Ing. Michaelle Dvořákové, Ph.D. za cenné rady, věnovaný čas a vstřícný přístup.

ABSTRAKT

Tématem této diplomové práce je struktura společnosti a její didaktické zpracování. Několik prvních kapitol se věnuje českým kurikulárním dokumentům a třem vybraným zahraničním kurikulům (Anglie, Nového Zélandu a Austrálie) a podává analýzu toho, jak tyto dokumenty pojmají téma struktura společnosti. Výsledky analýzy jsou následně vzájemně porovnávány. Další část práce se věnuje doporučení Rady Evropské unie k rozvoji klíčových kompetencí u studentů. Tyto kompetence jsou poté komparovány s pojetím kompetencí v českém kurikulu. Jedna kapitola se také zabývá učebnicemi pro střední školy a jejich pojetím tématu struktura společnosti. Dále navazuje kapitola o českých sociologických výzkumech, které se tímto tématem zabývaly, a jsou představeny jejich výsledky. Poslední část práce obsahuje didaktické podněty k výuce o struktuře společnosti na středních školách. Nejprve jsou vysvětleny principy pedagogického konstruktivismu a poté představeny dvě aktivity, které vychází z výsledků analýz kurikulárních dokumentů a výsledků sociologických výzkumů.

Z analýz vyplynulo, že zahraniční kurikula se mnohem více než naše soustředí na aktuální stav společnosti a vysvětlují, k čemu konkrétně osvojení teoretických pojmů má vést, co se studenti naučí, jaké získají dovednosti a k čemu jim to bude užitečné do budoucího života. U tématu struktura společnosti zdůrazňují, že na základě znalostí o struktuře studenti lépe pochopí sociální problémy, nerovnosti mezi lidmi a budou se k druhým chovat s respektem a úctou.

KLÍČOVÁ SLOVA

analýza, konstruktivismus, kurikulum, sociální třída, struktura společnosti

ABSTRACT

The subject of this thesis is the structure of society and its didactic elaboration. The first few chapters are focused on Czech curriculum documents and three chosen foreign curricula (England, New Zealand, Australia) and provides an analysis of how these documents deal with the subject of the structure of society. The results of these analyses are compared with each other afterwards. The next part of the thesis deals with EU Council recommendations for the development of key student competencies. These competencies are then compared to the approach to student competencies in the Czech curriculum. One chapter is focused on textbooks for upper secondary schools and their approach to the structure of society. This is followed up with a chapter about Czech sociological research going into this subject, the results of these studies are presented here. The last part of this thesis contains teaching suggestions for the education of the structure of society at upper secondary schools. The principles of pedagogical constructivism are explained first, followed up by two activities based on the results of the analyses of curriculum documents and the results of sociological research presented earlier.

As emerged from the analyses, foreign curricula, more than ours, focus on the current state of society and they explain to what end students should learn specific theoretical notions, what the students learn, what skills they gain and how it will be useful for their future life. Regarding the subject of the structure of society, they emphasize that having the knowledge of the structure, students are able to better understand social problems, and social inequalities, and they will treat others with respect and value them.

KEYWORDS

analysis, constructivism, curriculum, social class, structure of society

Obsah

Úvod	7
1 Kurikulární dokumenty České republiky	9
1.1 Pojetí tématu struktura společnosti v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia.....	9
1.2 Pojetí tématu struktura společnosti ve vybraných školních vzdělávacích programech	11
1.3 Shrnutí analýzy	14
2 Doporučení Evropské unie k rozvoji klíčových kompetencí	16
3 Pojetí tématu struktura společnosti ve vybraných zahraničních kurikulech	19
3.1 Anglie.....	19
3.2 Nový Zéland	21
3.3 Spojené státy americké	24
3.4 Shrnutí analýzy	26
4 Pojetí tématu struktura společnosti v učebnicích pro střední školy.....	28
4.1 Společenské vědy pro střední školy (Didaktis).....	28
4.2 Občanský a společenskovědní základ – sociologie, média (Computer Media)....	29
4.3 Shrnutí analýzy	30
5 Struktura české společnosti a proč se jí zabývat.....	32
6 Didaktické východisko	43
7 Podněty k výuce	46
7.1 Aktivita č. 1: Jak se liší jednotlivé společenské třídy a jaké stereotypy o nich rezonují společností?	46
7.2 Aktivita č. 2: Jak příslušnost lidí k sociální třídě ovlivňuje jejich politické názory a preference?.....	52
Závěr.....	67

Seznam použitých informačních zdrojů	70
Odborná literatura.....	70
Učebnice	71
Elektronické zdroje.....	71

Úvod

V této diplomové práci se budeme zabývat tématem struktura společnosti ve vztahu k výuce na středních školách.

Toto téma považujeme pro studenty důležité z několika důvodů. Každá společnost je rozmanitá a má mnoho vrstev. Je složena z občanů rozdílných životních osudů, žijících v různých sociálních poměrech a majících odlišnou ekonomickou situaci. Tato rozmanitost může ve společnosti způsobovat různé problémy a konflikty, a to hlavně v případě, když si lidé neuvědomují, že chování, jednání, myšlení nebo názory druhých ovlivňují mimo jiné i tyto faktory.

Cílem naší práce je jednak seznámit studenty středních škol s aktuálním stavem české společnosti, hlavně co se její struktury týče, na základě výsledků sociologických výzkumů, a jednak to, aby si studenti uvědomili podmiňující se vztah mezi příslušností k určité sociální třídě a chováním, názory atd. a byli k druhým tolerantní, empatičtí, chovali se k nim s respektem, úctou, pochopením a neodsuzovali je, aniž by k tomu měli adekvátní důvody. A zároveň je dalším cílem práce to, aby studenti pochopili, k čemu je učivo sociologie, v našem případě konkrétně učivo o struktuře společnosti, užitečné. Usilujeme o to, aby chápali, že toto učivo má hlubší cíl a podaří-li se ho ve výuce dosáhnout, budou jim předány znalosti a kompetence prakticky využitelné v každodenních situacích každého z nás, a že tedy nejde pouze o to naučit se sociologické termíny a definice, které využijí v testu a brzy je opět zapomenou. Výuka musí směřovat k využití získaných poznatků v běžném životě, studenti by vždy měli vědět, k čemu se dané téma učí a jestli je pro ně opravdu užitečné.

Na začátku práce představíme, jak je téma struktura společnosti ukotveno v českých kurikulárních dokumentech, tedy v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia a ve školních vzdělávacích programech několika námi vybraných gymnázií. Zanalyzujeme tedy pojetí tohoto učiva, jak na státní úrovni kurikula, tak na školní. Tyto dvě roviny vzájemně porovnáme, abychom zjistili, do jaké míry školy využívají, respektive nevyžívají možnosti tvorby programu na základě jejich vlastních cílů a vzdělávacích strategií. K tomu následně připojíme i analýzu zpracování tématu v učebnicích pro střední školy / vyšší gymnázia, které slouží jako podklad, ze kterého primárně učitelé při výuce vycházejí.

Ve druhé kapitole se zaměříme na doporučení Rady Evropské unie ke klíčovým kompetencím, na které Evropská unie klade velký důraz a snaží se o jejich prosazení do vzdělávacích systémů svých členských zemích, a to v co největší míře, jelikož jsou velmi podstatné pro uplatnění studentů v budoucím životě, pracovním i osobním. Tyto navrhované kompetence budeme následně komparovat s klíčovými kompetencemi popsány v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia.

Následovat bude kapitola týkající se vybraných zahraničních kurikulárních dokumentů s cílem provést analýzu, jak je téma struktura společnosti pojímáno v jiných zemích než v České republice a zároveň zjistit, zda se toto téma učí v zahraničí jinak a může tak být našemu vzdělávacímu systému inspirací. V závěru kapitoly porovnáme výsledky analýzy se zjištěním pojetí tématu v českých kurikulárních dokumentech.

V páté kapitole představíme sociologické výzkumy zabývající se stavem české společnosti, její strukturou. Z jejich poznatků budeme následně vycházet při tvorbě didaktických podnětů do výuky o struktuře společnosti na středních školách.

Před samotným didaktickým zpracováním tématu zpracujeme základní myšlenky pedagogického konstruktivismu, které nám poslouží jako didaktické východisko pro výstavbu podnětů k výuce.

V poslední části práce navrhujeme aktivity pro výuku tématu struktura společnosti na středních školách / vyšších gymnáziích, které budou moci posloužit učitelům jako zdroj nápadů, jakým způsobem vést výuku kompetenčně a konstruktivisticky.

1 Kurikulární dokumenty České republiky

Kurikulární dokumenty jsou v České republice rozděleny na dvě úrovně, a to na státní a školní. Do státní úrovně se řadí Národní program vzdělávání (NPV) a rámcové vzdělávací programy (RVP). „Zatímco NPV formuluje požadavky na vzdělávání, které jsou platné v počátečním vzdělávání jako celku, RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (pro předškolní, základní a střední vzdělávání).“¹ Do druhé, školní, úrovně patří školní vzdělávací programy (ŠVP). Z nich poté vychází vzdělávání na jednotlivých školách, které si ŠVP vytváří samy dle zásad rámcových vzdělávacích programů. Oba programy jsou veřejně dostupné dokumenty.²

1.1 Pojetí tématu struktura společnosti v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia

Vzdělávání na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií usiluje o naplnění cílů obsažených v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia (RVP G). Těmito cíli jsou: vybavení žáků klíčovými kompetencemi (kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanská, kompetence k podnikavosti) a širokým vzdělanostním základem.³ Dále je zde snaha „připravit žáky k celoživotnímu učení, profesnímu, občanskému i osobnímu uplatnění“.⁴

Výuka tématu struktura společnosti pomáhá rozvíjet částečně klíčovou kompetenci sociální a personální: „žák přizpůsobuje se měnícím se životním a pracovním podmínkám a podle svých schopností a možností je aktivně a tvořivě ovlivňuje; žák přispívá k vytváření a udržování hodnotných mezilidských vztahů založených na vzájemné úctě, toleranci a empatii“⁵, dále zčásti rozvíjí také klíčovou kompetenci občanskou: „žák respektuje

---

¹ Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha: MŠMT, 2007 [cit. 2020-09-23]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>, s. 5.

² Tamtéž.

³ Tamtéž, s. 8–9.

⁴ Tamtéž, s. 8.

⁵ Tamtéž, s. 11.

různorodost hodnot, názorů, postojů a schopností ostatních lidí“⁶ a také část klíčové kompetence k podnikavosti: „žák cílevědomě, zodpovědně a s ohledem na své potřeby, osobní předpoklady a možnosti se rozhoduje o dalším vzdělávání a budoucím profesním zaměření; žák rozvíjí svůj osobní i odborný potenciál, rozpoznává a využívá příležitosti pro svůj rozvoj v osobním a profesním životě, žák uplatňuje proaktivní přístup, vlastní iniciativu a tvořivost...“⁷

V rámci gymnaziálního vzdělávání by se žáci měli s tématem struktura společnosti setkat ve vzdělávacím oboru Občanský a společenskovědní základ, který spolu s Dějepisem a Geografií tvoří vzdělávací oblast Člověk a společnost. Tato vzdělávací oblast má vytyčeno několik cílů. V souladu s naším tématem je zde zahrnuto například to, že žáci by měli být vedeni k respektování různých hodnot a motivací druhých lidí, měli by dokázat pracovat s předsudky, uvědomovat si je a dále by měli být také schopní rozpoznávat stereotypy týkající se role žen a mužů ve společnosti.⁸ Konkrétněji jsou pak zaměřeny očekávané výstupy vzdělávacího obsahu Člověk ve společnosti. Žák *„respektuje kulturní odlišnosti a rozdíly v projevu příslušníků různých sociálních skupin, na příkladech doloží, k jakým důsledkům mohou vést předsudky“*.⁹ Výstupů by mělo být dosaženo pomocí tohoto učiva: *„sociální struktura společnosti – sociální útvary, společenské instituce; sociální nerovnost, sociální mobilita; jedinec ve skupině (vztahy, role, normy chování)“*.¹⁰

Z tohoto popisu nám vychází, že charakteristiky jednotlivých kompetencí vytyčených v úvodu Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia jsou pojaty spíše prakticky a jejich obsahem jsou vědomosti, schopnosti a dovednosti, které žák využije při začleňování se do společenského života a při snaze o fungování ve společnosti. Také očekávané výstupy se snaží o prakticky využitelné pojetí. Vedou žáky k utváření vlastních, respektujících, postojů a názorů a pracují také s konkretizováním pomocí uvádění příkladů.

---

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž, s. 38–40.

⁹ Tamtéž, s. 40.

¹⁰ Tamtéž.

K naplnění očekávaných výstupů má vést porozumění výše uvedených teoretických pojmů. V kurikulu ale není naznačeno, jak se z této teoretické roviny k praktickým výstupům dostat, tedy jak jich dosáhnout. Stejně tak chybí propojení teorie a klíčových kompetencí.

1.2 Pojetí tématu struktura společnosti ve vybraných školních vzdělávacích programech

V následující subkapitole představíme analýzu toho, jak jsou očekávané výstupy a učivo RVP G reflektovány a konkretizovány ve školních vzdělávacích programech pěti vybraných gymnázií. Všechny školní vzdělávací programy gymnázií sice musí vycházet z Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia, ale mohou být upraveny podle vzdělávacích podmínek, strategií a vizí jednotlivých škol a pedagogů. Školy mají tedy poměrně velkou svobodu v tom, jakým způsobem propojí teoretické učivo a praktičtější pojeté očekávané výstupy. Nás zajímá, zda tuto možnost námi vybraná gymnázia využívají a pokud ano, tak jakým způsobem a do jaké míry.

Jako první jsme vybrali ŠVP poděbradského **Gymnázia Jiřího z Poděbrad**. Téma struktura společnosti najdeme zahrnuto v předmětu Základy společenských věd pro první ročník, konkrétně v okruhu učiva Člověk ve společnosti. Učivo je zde popsáno zcela stejně jako v RVP G:¹¹ „*sociální struktura společnosti – sociální útvary, společenské instituce; sociální nerovnost, sociální mobilita; jedinec ve skupině (vztahy, role, normy chování)*“¹². Ani očekávané školní výstupy se od RVP G neliší: „*Respektuje kulturní odlišnosti a rozdíly v projevu příslušníků různých sociálních skupin. Na příkladech doloží, k jakým důsledkům mohou vést předsudky.*“¹³ Sociologickým tématům se dále věnuje Společenskovědní seminář pro třetí ročník, kde se ale v rámci struktury společnosti výuka věnuje pouze tématu společenské instituce a měl by zde být naplněn první z výše uvedených školních výstupů.¹⁴

---

¹¹ Školní vzdělávací program pro vyšší gymnázium [online]. Poděbrady: Gymnázium Jiřího z Poděbrad, 2017 [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: <https://www.gjp.cz/upload/files/hg/svp-vg-2017.pdf>, s. 114–116.

¹² Tamtéž, s. 116.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Tamtéž, s. 125–126.

Vzhledem k tomu, že toto poděbradské gymnázium uvádí pouze doslovné formulace přejaté z RVP G, nevyužívá svou možnost učivo a očekávané výstupy více rozvinout, podrobněji rozpracovat podle svých vizí.

Z **ŠVP Gymnázia Špitálská** vyplývá, že i na této škole jsou sociologická témata vyučována v prvním ročníku, ale oproti poděbradskému gymnáziu pouze s poloviční časovou dotací, tedy jednu hodinu týdně. Očekávaný výstup převzatý z RVP G¹⁵: „*Žák respektuje kulturní odlišnosti a rozdíly v projevu příslušníků různých sociálních skupin, na příkladech doloží, k jakým důsledkům mohou vést předsudky*“¹⁶ tato škola rozpracovává ve vlastní formulaci školního výstupu: „*Žák charakterizuje sociální útvary, objasní příčiny nerovnosti ve společnosti, na příkladech vysvětlí podstatu sociální mobility*“¹⁷ Učivem je pak téma sociálních útvarů, sociální nerovnosti a mobility a jedince ve skupině.¹⁸

Na Gymnáziu Špitálská se též ve třetím ročníku vyučuje Společenskovědní seminář a ačkoliv je sociologie jeho vyučováním obsahem, struktura společnosti se dle ŠVP výuka žádným způsobem nevěnuje.¹⁹

Dále jsme pro naši analýzu vybrali **Školní vzdělávací program** pražského **Gymnázia Jana Palacha**, které na rozdíl od předchozích škol zařazuje problematiku struktury společnosti do předmětu Humanitní studia. Sociologii vyučuje též v prvním ročníku a s dvouhodinovou dotací týdně.²⁰ Toto ŠVP pracuje pouze s vlastními formulacemi očekávaných výstupů zaměřenými na porozumění a používání pojmů („*Žák umí vysvětlit pojmy jako sociální status, sociální mobilita, sociální instituce. Žák dokáže diskutovat*

---

¹⁵ *Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání ve čtyřletém oboru gymnázia a vyšším stupni víceletého oboru gymnázia* [online]. Praha: Gymnázium Špitálská, 2016 [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: <http://www.gymspit.cz/index.php?page=dokumenty>, s. 189–198.

¹⁶ Tamtéž, s. 198–199.

¹⁷ Tamtéž, s. 198.

¹⁸ Tamtéž, s. 198–199.

¹⁹ Tamtéž, s. 339–340.

²⁰ *Školní vzdělávací program GJP* [online]. Praha: Gymnázium Jana Palacha, 2017 [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: https://www.gjp1.cz/new/svp/SVP_GJP_2017_web.pdf, s. 205.

*o různých názorech na problém sociální nerovnosti či rovnosti.*²¹⁾ a i vlastními formulacemi učiva (sociální nerovnost, stratifikace, status, mobilita, instituce).²²

Vzhledem k tomu, že druhý z očekávaných výstupů směřuje k dovednosti žáků o problematice diskutovat, vyjadřovat své názory, předpokládáme, že výuka směřuje k tomu, aby žáci měli nejprve učivo velmi dobře osvojeno na teoretické rovině a následně byli schopní o problému sociální nerovnosti vést diskusi. Dobře osvojené znalosti jsou předpokladem pro diskusi.

Ve **Školním vzdělávacím programu Gymnázia Bohumila Hrabala v Nymburce** je školní výstup vztahující se k tématu naší práce formulován velmi zjednodušeně a obecně: „*Žák klasifikuje sociální strukturu.*“²³ V této formulaci jsou znalosti a dovednosti, které by žák měl v oblasti struktury společnosti získat, obsaženy pouze implicitně a nevyplývá z ní jasný vztah k výstupům RVP G ani k rozvoji klíčových kompetencí.

Učivo, na jehož základě by měl žák tohoto očekávaného výstupu dosáhnout, pak obsahuje sociální strukturu, sociální útvary, společenské normy a kulturu.

Kromě povinného předmětu *Základy společenských věd* si studenti mohou volit ve třetím ročníku *Společenskovední seminář*. Sociologická témata do něj ale nejsou podle informací z ŠVP nijak zahrnuta.²⁴ To nám pravděpodobně může naznačovat, že sociologie není na této škole vnímána jako až tak zásadní.

Na pražském **Gymnáziu Litoměřická** vyučují, dle informací z ŠVP, sociologii v prvním ročníku v předmětu *Základy společenských věd*. Předmět má časovou dotaci dvě hodiny týdně.²⁵ Téma sociální struktury je zde spojeno dohromady s tématy rodina,

---

²¹ Tamtéž, s. 213.

²² Tamtéž.

²³ *ŠVP Gymnázia Bohumila Hrabala v Nymburce* [online]. Nymburk: Gymnázium Bohumila Hrabala v Nymburce, 2009 [cit. 2021-02-11]. Dostupné z: <https://www.gym-nymburk.cz/skola/dokumenty/skolni-vzdelavaci-program/>

²⁴ Tamtéž.

²⁵ *Naše škola v Evropě* [online]. Praha: Gymnázium Litoměřická, 2014 [cit. 2021-02-11]. Dostupné z: https://www.gymnit.cz/wp-content/uploads/2020/02/SVP_vyssi_gymnazium_2017.pdf, s. 525.

socializace a gender. Očekávaný školní výstup pak zní takto: „*Žák vyloží vliv společnosti a sociálních skupin na vývoj jednotlivce, rozliší druhy sociálních útvarů a rozdíly mezi skupinou a davem; vymezí význam rodiny jako primární sociální skupiny včetně projevů krize dnešní rodiny, vysvětlí význam socializace; objasní společenskou nerovnost a druhy společenské mobility.*“²⁶ Učivem vedoucím k tomuto výstupu jsou sociální útvary, rodina, gender, socializace, nerovnost, sociální stratifikace, mobilita a status.

Studenti čtvrtých ročníků již nemají předmět Základy společenských věd povinný, volí si ho pouze ti, kdo o něj mají zájem. Předmět je rozdělen do devíti oblastí, z níž jedna je sociologie. Její očekávané výstupy jsou formulovány následovně: „*Žák zhodnotí vliv společnosti na život jedince. Vysvětlí, jak se zařazuje do sociálních skupin a jaké v nich zastává role. Popíše, jak se vyvíjí sociální struktura v ČR. Rozhodne, jak jedince determinuje jeho pohlaví, rasa, sociální status a kultura, ve které vyrůstá.*“²⁷ Výstupů by mělo být dosaženo skrze učivo o procesu socializace, sociálním statusu a sociálních rolích, struktuře společnosti a kultury.²⁸ V pojetí tohoto volitelného předmětu můžeme pozorovat, že škola má již větší tendenci k praktickému pojetí výuky, respektive teoretická výuka směřuje k praktičtěji zformulovaným výstupům. Navíc je zde patrný přesah k aktuálnímu vývoji a stavu české společnosti.

1.3 Shrnutí analýzy

Porovnáme-li Rámcový vzdělávací program pro gymnázia a školní vzdělávací plány námi vybraných gymnázií, zjistíme, že učivo je převážně totožné, což logicky vyplývá z formálního vztahu RVP a ŠVP. Oba kurikulární dokumenty tedy kladou důraz na sociální útvary, nerovnost, mobilitu a role jedince ve společnosti. Zastřešují to pojmem sociální struktura.

Přestože učivo je téměř shodné, výstupy se liší poměrně výrazně. Ve výstupech námi vybraných školních vzdělávacích programů se nevyskytuje vedení žáků k respektování druhých, lidí z odlišných sociálních skupin a k práci s předsudky, respektive vyskytuje se to

---

²⁶ Tamtéž, s. 528.

²⁷ Tamtéž, s. 537.

²⁸ Tamtéž.

pouze u Gymnázia Jiřího z Poděbrad, které ale pracuje jen s doslovnými formulacemi výstupů i učiva RVP G. Nedoplňuje žádné svoje vlastní pojetí, z jeho ŠVP se nedozvídáme, co a jak učí, na co se případně výuka zaměřují více, na co méně atd.

Výstupy dalších ŠVP (zejména ŠVP Gymnázia Bohumila Hrabala v Nymburce a Gymnázia Litoměřická) se zaměřují hlavně na osvojení odborných pojmů (sociální útvary, příčiny sociální nerovnosti, druhy sociální mobility) a neformulují, k čemu toto osvojení směřuje. Není zde také zmínka o klíčových kompetencích, k jejichž rozvoji by výuka měla vést.

Výjimku v těchto našich vybraných školních vzdělávacích programech tvoří ŠVP Gymnázia Špitálská a Gymnázia Jana Palacha. První ze jmenovaných se zaměřuje více na to, aby si studenti byli vědomi, co vůbec sociální rozdíly způsobuje a věděli o možnostech změny své pozice ve společnosti. U Gymnázia Jana Palacha je patrná tendence k tomu, aby žáci nad tématy více přemýšleli a dokázali o nich diskutovat, čímž studenty také připravují na porozumění sociálních a politických souvislostí.

I přesto jsme došli k závěru, že školy, které jsme vybrali do naší analýzy, využívají možnost koncipovat vlastní pojetí vzdělávací oblasti spíše minimálně.

2 Doporučení Evropské unie k rozvoji klíčových kompetencí

Evropská unie jakožto nadnárodní organizace jeví stále větší zájem o vzdělávání ve členských státech a čím dál více se jej snaží také ovlivňovat.²⁹ „*Příkladem vlivu evropské vzdělávací politiky na české kurikulum je důraz na klíčové kompetence nebo celoživotní učení...*“³⁰

Tuto kapitolu do naší práce zahrnujeme tedy z toho důvodu, abychom porovnali pojetí klíčových kompetencí popsaných v českém RVP G s kompetencemi, které zdůrazňuje Evropská unie. A také proto, že ačkoliv Rada EU považuje rozvoj klíčových kompetencí za velmi významný a potřebný, v našich kurikulárních dokumentech na školní úrovni se s jejich rozvojem v podstatě npracuje, jak potvrzuje předcházející kapitola.

V roce 2018 vyšlo doporučení Rady Evropské unie zabývající se tím, jak by členské státy měly podporovat rozvoj klíčových kompetencí. Toto doporučení navazuje na předcházející doporučení z roku 2006. Za dvanáct let ale došlo ke změnám požadavků na klíčové kompetence. „...*na více pracovních místech se používá automatizace, technologie hrají větší úlohu ve všech oblastech práce a života a podnikatelské, sociální a občanské kompetence se stávají stále důležitější pro zajištění odolnosti a schopnosti přizpůsobit se změnám.*“³¹

Lidé potřebují dosahovat vhodných dovedností a kompetencí z toho důvodu, aby se zachovala současná životní úroveň, nezačala růst nezaměstnanost a lidé neměli problém se začleněním do společnosti.³² „*Klíčové kompetence definované v tomto referenčním rámci mají za cíl položit základy pro dosažení spravedlivější a demokratičtější společnosti. Reagují*

---

²⁹ DVOŘÁK, D., J. HOLEC a M. DVOŘÁKOVÁ. *Kurikulum školního vzdělávání: zahraniční reformy v 21. století*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2018, s. 36.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Rada Evropské unie. (2018, 4. června). *Úřední věstník Evropské unie C 189* [online]. [cit. 2020-10-01]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2018:189:FULL&from=IT>, s. 3.

³² Tamtéž.

na potřebu inkluzivního a udržitelného růstu, sociální soudržnosti a dalšího rozvoje demokratické kultury.“³³

Klíčové kompetence by měly být rozvíjeny po celý život jedince, tedy i v dospělém věku, a to nejen ve škole, ale i v rodině, zaměstnaní a dalším prostředí. Žádná není méně, nebo více důležitá než jiná. Všechny spolu souvisí, vzájemně se doplňují a dohromady pomáhají lidem k úspěšnému společenskému životu.³⁴

Referenční rámec zahrnuje osm klíčových kompetencí. S tématem struktura společnosti souvisí kompetence personální a sociální a kompetence k učení a občanská kompetence.

Personální a sociální kompetence a kompetence k učení je mimo jiné charakterizovaná právě tím, že by měla vést jedince k řízení svého vzdělávání a kariéry a k vzájemné spolupráci (což je spojeno se schopností tolerance a empatie, jelikož do této kompetence patří i „...respektování rozmanitosti ostatních a jejich potřeb a ochota překonávat předsudky a dělat kompromisy“³⁵). Dále je zde také zahrnuta dovednost rozpoznat a využít svoje schopnosti.³⁶

Jednou z myšlenek občanské kompetence je, že jedinec je tolerantní vůči sociální a kulturní rozmanitosti, podporuje rovnost mužů a žen a sociální soudržnost. „Mají-li být jedinci připraveni překonávat předsudky a dělat případné kompromisy a má-li být zajištěna sociální spravedlnost a spravedlivé zacházení, je nezbytné se zajímat o politický a socioekonomický vývoj, humanitní vědy a interkulturní komunikaci.“³⁷ Proto je součástí této kompetence i to, že by se každý člověk měl zajímat o aktuální dění, hospodářství, kulturu atd.³⁸

---

³³ Tamtéž, s. 9.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž, s. 12.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž, s. 13.

³⁸ Tamtéž, s. 12.

Porovnáme-li náš český Rámcový vzdělávací program pro gymnázia s tímto výše popsaným doporučením Rady Evropské unie ke klíčovým kompetencím, můžeme dojít k závěru, že v obou dokumentech je v rámci sociální a personální kompetence kladen důraz na vedení žáků ke vzájemné toleranci, úctě a vcítění se do druhých, k empatii. Dokument Evropské unie ale zároveň více zdůrazňuje překonávání předsudků, uzavírání kompromisů a také téma sociální spravedlnosti. Klíčové kompetence RVP G s předsudky explicitně nepracují. V obou dokumentech je pak možno také identifikovat zaměření na tendenci vést žáky k respektování ostatních lidí a též tendenci pomáhat žákům rozvíjet jejich potenciál, uvědomit si své schopnosti, vhodně je rozvinout a použít, což může vést ke zlepšení sociální pozice jedince.

3 Pojetí tématu struktura společnosti ve vybraných zahraničních kurikulech

V předcházející části práce jsme provedli analýzu, jak s tématem struktura společnosti pracují národní i školní úroveň českých kurikulárních dokumentů, a také jsme představili referenční rámec Rady Evropské unie jakožto nový požadavek na cíle vzdělávání. V této kapitole zanalyzujeme pojetí tématu ve třech námi vybraných zahraničních kurikulech, abychom ukázali, jak je se s tématem struktura společnosti pracováno ve výuce společenskovedního základu jiných zemí.

3.1 Anglie

Základním dokumentem anglického vzdělávacího systému je The national curriculum in England. Kurikulum je rozděleno do čtyř tzv. key stages³⁹ a dvanácti předmětů. Pro každý předmět je v dokumentu popsán studijní program.

Čtvrtá klíčová etapa se týká studentů ve věku 14 až 16 let.⁴⁰ Zmiňujeme ji zde z toho důvodu, že v porovnání s českým školním systémem zahrnuje první ročník středního vzdělávání.

Předmětu Výchova k občanství / Občanská výchova, který známe z našeho školství, odpovídá předmět s názvem Citizenship⁴¹ a je povinný pro třetí a čtvrtou klíčovou etapu, tedy celých pět let sekundárního vzdělávání.⁴² Účel studia tohoto předmětu je popsán takto: „Kvalitní výchova k občanství pomáhá poskytovat žákům takové znalosti, dovednosti

---

³⁹ klíčových etap

⁴⁰ The national curriculum in England Framework document. In: *GOV.UK* [online]. 2014 [cit. 2020-10-24]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/381344/Master_final_national_curriculum_28_Nov.pdf, s. 4–7.

⁴¹ Občanství

⁴² The national curriculum in England Framework document. In: *GOV.UK* [online]. 2014 [cit. 2020-10-24]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/381344/Master_final_national_curriculum_28_Nov.pdf, s. 7.

a porozumění, aby je připravila na vykonávání aktivní role ve společnosti. (...) Výuka by měla žáky vybavit dále takovými schopnostmi a znalostmi, aby byli schopni kriticky přistupovat k politickým a sociálním problémům a dokázali argumentovat. Také by měla připravit žáky na to, aby byli odpovědnými občany (...).“^{43 44}

Během čtvrté etapy by žáci měli v předmětu Citizenship nabýt vědomosti hlavně z oblasti politologie. S naším tématem struktura společnosti pak souvisí vedení žáků k vzájemnému respektu mezi různými etnickými a náboženskými skupinami.⁴⁵

Zkoušku podobnou naší české maturitní zkoušce skládají studenti ve věku 16 až 18 let po dvou letech studia, kdy si vybírají ze tří, nebo čtyř předmětů.⁴⁶ Jedním z nabízených předmětů je Sociologie. Zaměřuje se na studium současné společnosti a podporuje rozvoj kritického a reflexivního myšlení s respektem k sociální rozmanitosti, diverzitě. Snaží se o to, aby si žáci uvědomovali, jak je nezbytné mít znalosti o struktuře společnosti, jelikož jim to následně pomůže lépe pochopit sociální problémy. Celkově se tento předmět snaží ve studentech rozvíjet celoživotní zájem o sociální otázky.

---

⁴³ „A high-quality citizenship education helps to provide pupils with knowledge, skills and understanding to prepare them to play a full and active part in society. (...) Teaching should equip pupils with the skills and knowledge to explore political and social issues critically, to weigh evidence, debate and make reasoned arguments. It should also prepare pupils to take their place in society as responsible citizens. (...)“ (překlad vlastní)

⁴⁴ The national curriculum in England Framework document. In: *GOV.UK* [online]. 2014 [cit. 2020-10-24]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/381344/Master_final_national_curriculum_28_Nov.pdf, s. 227.

⁴⁵ Tamtéž, s. 228–229.

⁴⁶ What are A-levels?. *University of Oxford*. [online]. 2020 [cit. 2020-10-24]. Dostupné z: https://uni-of-oxford.custhelp.com/app/answers/detail/a_id/1325/~/~what-are-a-levels%3F

Obsahem učiva je pak konkrétně: „*sociální řád, sociální kontrola, sociální změna, konflikt a shoda, sociální struktura a sociální akce, role hodnot, vztah mezi sociologií a současnou sociální politikou.*“^{47 48}

Probíraná témata jsou rozdělena na dvě úrovně, do první jsou zařazena témata socializace, kultura a identita, do druhé pak sociální diferenciace, moc a stratifikace. A je zde zaznamenanatelná snaha o to, aby se tato témata vyučovala v globálním kontextu.⁴⁹

V porovnání s českými kurikulárními dokumenty je v anglickém kurikulu jasně uvedeno, k čemu má porozumění odborných pojmů sloužit – vede mimo jiné k pochopení sociálních problémů, což je následně i cesta k propojení tohoto tématu s tématy politologickými.

3.2 Nový Zéland

Základním kurikulárním dokumentem novozélandského vzdělávacího systému je The New Zealand Curriculum, na jehož základě si školy sestavují vlastní učební osnovy. Vedle tohoto dokumentu je paralelně využíván dokument s názvem Te Marautanga o Aotearoa, který slouží maorským školám.⁵⁰

Novozélandské kurikulum je rozděleno do osmi vzdělávacích oblastí.

Cíl vzdělávací oblasti Social sciences⁵¹ je popsán takto: „*studenti zkoumají, jak společnosti fungují a jak oni sami můžou participovat na jejich dění a jednat jakožto kritičtí,*

---

⁴⁷ „social order, social control, social change, conflict and consensus, social structure and social action, the role of values, the relationship between sociology and contemporary social policy“ (překlad vlastní)

⁴⁸ GCE AS and A level subject content for sociology. In: *GOV.UK* [online]. 2014 [cit. 2020-10-24]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/302111/A_level_sociology_subject_content.pdf, s. 1–2.

⁴⁹ Tamtéž, s. 2.

⁵⁰ The New Zealand Curriculum. *Ministry of Education* [online]. 2007 [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://nzcurriculum.tki.org.nz/The-New-Zealand-Curriculum>

⁵¹ Společenské vědy

informovaní a zodpovědní občané.“⁵² ⁵³ Tato vzdělávací oblast je dále rozdělena na čtyři části. Naším tématem se zčásti zabývá podoblast s názvem Identity, Culture, and Organisation⁵⁴, v rámci níž se studenti učí o fungování společnosti a kulturních rozdílech.⁵⁵

Toto výše zmíněné tvoří základ pro samostatné společenskovední disciplíny, které jsou nabízeny studentům na středních školách. Studenti si mohou vybírat z nabídky konkrétní školy. V nabídce bývá například studium práva, mediálních studií, psychologie nebo sociologie.⁵⁶

Středoškolské vzdělávání na Novém Zélandu probíhá od devátého do třináctého roku studia a týká se studentů ve věku od 12–14 do 16–18 let. Během studia střední školy studenti směřují k získání tzv. National Certificate of Educational Achievement⁵⁷ ⁵⁸. Jde vlastně o tři certifikáty. Je možno je udělit po úrovni jedna (na konci jedenáctého ročníku), na úrovni dva (na konci dvanáctého ročníku) a na úrovni tři (tedy na konci středoškolského studia).⁵⁹ Jak zmiňujeme již výše, studenti si během studia vybírají předměty, na které se chtějí více zaměřit a využijí je během svého následného studia na univerzitě.⁶⁰

---

⁵² „students explore how societies work and how they themselves can participate and take action as critical, informed, and responsible citizens“ (překlad vlastní)

⁵³ The New Zealand Curriculum. *Ministry of Education* [online]. 2007 [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://nzcurriculum.tki.org.nz/The-New-Zealand-Curriculum>

⁵⁴ Identita, kultura a organizace

⁵⁵ Social sciences. *Ministry of Education*. [online]. 2014 [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://nzcurriculum.tki.org.nz/The-New-Zealand-Curriculum/Social-sciences/Learning-area-structure>

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Národní osvědčení o dosaženém vzdělání

⁵⁸ Studying in New Zealand. *New Zealand Qualification Authority*. [online]. [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://www.nzqa.govt.nz/studying-in-new-zealand/>

⁵⁹ Secondary school and NCEA. *New Zealand Qualification Authority* [online]. [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://www.nzqa.govt.nz/studying-in-new-zealand/secondary-school-and-ncea/>

⁶⁰ Choosing a course or subjects at school. *New Zealand Qualification Authority*. [online]. [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://www.nzqa.govt.nz/studying-in-new-zealand/secondary-school-and-ncea/choosing-a-course-or-subjects-at-school/#heading2-2>

Předmět Sociologie je rozdělen do pěti klíčových témat: teorie sociologie, sociální struktura, sociální instituce, sociální proces a sociologický výzkum. U tématu sociální struktura najdeme stručný výklad toho, co si pod tímto tématem představít: sociální struktura drží společnost pohromadě, skládá se z institucí, sociálních rolí a pozic, na jejím základě je možno předvídat sociální chování jedinců atd. Klíčová témata jsou dále rozpracována podrobněji do klíčových konceptů, kde jsou pro téma naší práce zásadní pojmy „nerovnost“ a „třída“. Oba pojmy jsou v dokumentu pregnančně popsány.⁶¹

Součástí koncepce předmětu Sociologie jsou také klíčové kompetence, kterých by žáci měli nabýt. Studenti by studiem sociologie měli rozvíjet své kritické a reflexivní myšlení, což by jim mělo umožnit lépe porozumět fungování společnosti. Tím, že se studenti seznámí s klíčovými sociologickými pojmy, budou následně schopni je aplikovat na sociální jevy. Výuka sociologie by dále žáky měla vést k tomu, aby si více uvědomovali, v jakém prostředí, v jaké společnosti žijí a jaké v ní sami zaujímají místo. V neposlední řadě je v novozélandském kurikulu snaha také o to, aby studenti na základě znalosti o společnosti byli více empatičtí k druhým lidem a chápali, jak dění ve společnosti může ovlivňovat jejich chování.

Ve vztahu k tématu sociální struktura by žáci na úrovni jedna měli být schopní popsat sociální strukturu a měli by pochopit, jak sociální struktura ovlivňuje jedince i celou společnost. Na úrovni dva by studenti měli umět sociální struktury zkoumat a chápat, jak jedinci a sociální skupiny mohou přispívat ke změně společnosti. Na poslední, třetí, úrovni pak mají být žáci schopní sociální strukturu zhodnotit.⁶²

I v novozélandském kurikulárním dokumentu jsou oproti českému kurikulu formulovány cíle, ke kterým vede osvojení odborných pojmů – například právě k pochopení, jak naše místo ve společnosti a celkově dění v ní následně ovlivňuje naše chování, což vede k porozumění chování druhých lidí, větší schovívavosti k nim, lepším vztahům

---

⁶¹ Sociology Teaching and Learning Guide. In: *New Zealand Qualification Authority*. [online]. [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://www.nzqa.govt.nz/assets/Providers-and-partners/Assessment-and-moderation/Assessment-of-standards/Support-Materials/Sociology/ASM-overview.pdf>, s. 2–6.

⁶² Tamtéž, s. 10–11.

ve společnosti atd. Cíle jsou tedy vztaženy ke každodennímu životu studentů, a to ještě ve větší míře než v kurikulu anglickém popsaném v předcházející subkapitole.

3.3 Spojené státy americké

„Národní rada pro společenskovední předměty⁶³ nedávno představila koncept připravenosti pro studium, pracovní dráhu a občanství (3C – college, career, citizenship) a navrhla příslušný kurikulární rámec společenských věd jako východisko pro státní kurikula. Zřejmým záměrem je rozšířit koncepci připravenosti pro vysokou školu a profesní dráhu o další aspekty, zejména občanství. Rámec se zaměřuje pouze na pojmy, dovednosti a oborové nástroje.“⁶⁴

Obecné schéma očekává ale i oborové porozumění a dovednosti, které jsou v tomto kurikulárním dokumentu⁶⁵ zaměřeny na předměty Občanská výchova, Ekonomie, Zeměpis a Dějepis. Základní rámec je v příloze doplněn ještě o Psychologii, Sociologii a Antropologii.⁶⁶

Předmět Civics⁶⁷ je zaměřen hlavně na znalosti studentů ohledně historie a principů americké ústavní demokracie a na to, aby se stali společensky a politicky aktivními občany. Žáci se učí tomu, aby byli schopni přispívat do veřejných diskusí, dokázali argumentovat a zapojovali se například do dobrovolnictví a pomáhali tak k celkovému zlepšení

---

⁶³ National Council for the Social Studies

⁶⁴ DVOŘÁK, D., J. HOLEC a M. DVOŘÁKOVÁ. *Kurikulum školního vzdělávání: zahraniční reformy v 21. století*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2018, s. 124.

⁶⁵ College, career & civic life C3 Framework for social studies state standards

⁶⁶ DVOŘÁK, D., J. HOLEC a M. DVOŘÁKOVÁ. *Kurikulum školního vzdělávání: zahraniční reformy v 21. století*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2018, s. 124–125.

⁶⁷ Občanská výchova

společnosti.⁶⁸ Klíčová myšlenka předmětu zní následovně: „*Kde je hranice mezi svobodou a zodpovědností?*“^{69 70}

K našemu tématu práce se ale nejvíce vztahuje doplněk na konci dokumentu. Ten zahrnuje, jak zmiňujeme výše, s těmito doplňujícími předměty: Psychologie, Sociologie a Antropologie.⁷¹

V Sociologii je pracováno se čtyřmi tématy: „*sociologická perspektiva a metody šetření; sociální struktura: kultura, instituce a společnost; sociální vztahy: já, skupiny, socializace; stratifikace a nerovnost*“^{72 73}, které jsou dále doplněny souborem hodnotitelných výstupů.

Téma sociální struktura: kultura, instituce a společnost se zaměřuje hlavně na to, aby žáci dokázali vysvětlit, jakou roli hrají sociální instituce ve společnosti a věděli, jak se struktura společnosti může měnit.

Téma stratifikace a nerovnost začíná tímto krátkým úvodem: Sociologie obecně pomáhá studentům pochopit jejich vlastní sociální problémy i problémy ostatních. Členství v nějaké skupině nám poskytuje určitou identitu, různé příležitosti, popřípadě moc. Zároveň ale sociální skupiny posilují sociální stratifikaci, což může mezi nimi vést ke konfliktu. Znevýhodněné skupiny zažívají sociální problémy jako je například chudoba, nezaměstnanost, nedostatečné nebo nekvalitní vzdělání, omezený přístup ke zdravotní péči

---

⁶⁸ The college, career, and civic life (C3) framework for social studies state standards. In: *National Council for the Social Studies*. [online]. 2013 [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: <https://www.socialstudies.org/sites/default/files/c3/C3-Framework-for-Social-Studies.pdf>, s. 31.

⁶⁹ „*What is the line between liberty and responsibility?*“ (překlad vlastní)

⁷⁰ The college, career, and civic life (C3) framework for social studies state standards. In: *National Council for the Social Studies*. [online]. 2013 [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: <https://www.socialstudies.org/sites/default/files/c3/C3-Framework-for-Social-Studies.pdf>, s. 30.

⁷¹ Tamtéž, s. 13.

⁷² „*The Sociological Perspective and Methods of Inquiry; Social Structure: Culture, Institutions, and Society; Social Relationships: Self, Groups, and Socialization; Stratification and Inequality*“ (překlad vlastní)

⁷³ The college, career, and civic life (C3) framework for social studies state standards. In: *National Council for the Social Studies*. [online]. 2013 [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: <https://www.socialstudies.org/sites/default/files/c3/C3-Framework-for-Social-Studies.pdf>, s. 73–74.

a nerovná práva a privilegia.⁷⁴ Následuje konkrétní výčet výstupů, kterých by studenti měli dosáhnout:

„Identifikují běžné vzorce sociální nerovnosti. Interpretují dopady nerovnosti na skupinách a jednotlivcích. Analyzují, proč rozdělování moci a nerovnost mohou vést ke konfliktu. Navrhnou a ohodnotí alternativní reakci na nerovnost.“^{75 76}

V americkém kurikulu můžeme stejně jako v předchozích zahraničních kurikulárních dokumentech zaznamenat konkrétní popis toho, jak ve výuce za využití znalostí odborných pojmů dovést studenty k orientaci v každodenním životě a nezůstat pouze v rovině teorie. Je zde také vidět směřování k sociální citlivosti studentů a porozumění situací lidí z jiných společenských vrstev.

3.4 Shrnutí analýzy

V předchozích subkapitolách jsme nastínili, jak s tématem struktura společnosti pracují kurikulární dokumenty Anglie, Nového Zélandu a Spojených států amerických. Nyní bychom rádi tato zahraniční kurikula hlouběji porovnali s naším českým Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia.

Anglické školství klade oproti českému větší důraz na studium současné společnosti a na to, že žáci potřebují mít povědomí o sociální struktuře, aby na základě toho mohli lépe pochopit sociální problémy. Důkazem je to, že jednou z oblastí učiva je právě propojení znalostí sociologických témat se sociální politikou. Naopak ale oproti RVP G v anglickém kurikulu není explicitně uvedeno téma sociální mobility.

Novozélandský vzdělávací systém se nejvíce soustředí obecně na téma sociální struktury, kterou by žáci měli po absolvování předmětu umět popsat, zkoumat a zhodnotit,

---

⁷⁴ Tamtéž, s. 73–75.

⁷⁵ „Identify common patterns of social inequality. Interpret the effects of inequality on groups and individuals. Analyze why the distribution of power and inequalities can result in conflict. Propose and evaluate alternative responses to inequality.“ (překlad vlastní)

⁷⁶ The college, career, and civic life (C3) framework for social studies state standards. In: *National Council for the Social Studies*. [online]. 2013 [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: <https://www.socialstudies.org/sites/default/files/c3/C3-Framework-for-Social-Studies.pdf>, s. 75.

a pracuje s pojmy nerovnost a třída jakožto jedním ze způsobů stratifikace společnosti. Oproti RVP G více vyzdvihuje to, aby si žáci vůbec uvědomili své místo ve společnosti, věděli, jak sami mohou přispívat ke změnám ve společnosti a dokázali být k druhým lidem empatičtí. Výuku se tak snaží vztáhnout ke každodennímu životu studentů.

Ze všech námi analyzovaných zahraničních kurikulárních dokumentů pracuje v největší míře s problematikou nerovnosti ve společnosti kurikulum Spojených států amerických. Klade důraz na to, aby si žáci uvědomovali, že sociální rozdíly, stratifikace mohou vést ke konfliktům a že znevýhodněné skupiny se mohou potýkat s velkými problémy, například chudobou. Dokument USA College, career & civic life C3 Framework for social studies state standards se tedy snaží o to, aby se tato problematika dostala do povědomí mladých lidí a oni následně dokázali o těchto potenciálních problémech přemýšlet a určitým způsobem na ně reagovat. V porovnání s naším RVP G není v kurikulárním dokumentu Spojených států amerických explicitně pracováno se sociální mobilitou.

Dospěli jsme tak k tomu, že námi analyzovaná zahraničních kurikula oproti RVP G cílí více na hlubší pochopení žáků v oblasti sociálních problémů, rozdílů mezi jednotlivými sociálními vrstvami, na to, aby studenti více o problémech uvažovali, tvořili si na ně svoje vlastní názory, případně navrhovali alternativní řešení a chovali se k druhým s respektem.

Český vzdělávací systém by se tímto přístupem mohl inspirovat a zaplnit tak mezeru mezi učivem a očekávanými, relativně prakticky pojatými, výstupy, jejichž naplnění je u nás problematické, protože české kurikulární dokumenty neposkytují učitelům podporu k jejich dosažení.

4 Pojetí tématu struktura společnosti v učebnicích pro střední školy

Mimo analýzy pojetí tématu struktura společnosti v Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia, školních vzdělávacích programech vybraných gymnázií a kurikulárních dokumentech zvolených cizích zemí považujeme za důležité pojednat o pojetí tématu také v učebnicích pro střední školy / vyšší gymnázia. RVP a ŠVP jsou dokumenty programové a analýzou tématu v učebnici se přiblížíme tomu, jak jsou tyto kurikulární dokumenty realizovány.

Pro tuto analýzu jsme zvolili dvě učebnice: Společenské vědy pro střední školy od nakladatelství Didaktis a Občanský a společenskovědní základ – sociologie, média od nakladatelství Computer Media.

4.1 Společenské vědy pro střední školy (Didaktis)

V předmluvě této učebnice je uvedeno, že splňuje požadavky RVP pro gymnaziální vzdělávání (zejména oblast Člověk a společnost) i pro střední odborné vzdělávání a byla schválena MŠMT.⁷⁷

Kapitolu Struktura společnosti nalezneme ve druhém dílu učebnice a je rozdělena do čtyř podkapitol: Sociální stratifikace a nerovnost, Sociální vrstvy a třídy, Sociální status a mobilita a Současná česká společnost.⁷⁸

Východiskem tématu nerovnosti je obecné konstatování, že lidé jsou zkrátka rozdílní a na základě toho se dělí do jednotlivých vrstev. Velký důraz se ale zde klade na to, aby si studenti uvědomili, že i když je nerovnost nedílnou součástí společnosti, musíme znát důvody této nerovnosti. Mezi ty neřadíme pouze rozdílné množství majetku a výši příjmů, důležité je například také vzdělání. Důvodem ale může být i rozdílné pohlaví nebo věk, což následovně může vést k diskriminaci. Dále jsou v učebnici zmíněny čtyři typy stratifikace společnosti (otrokářství, kasty, stavy, třídy). Jako důvod třídního rozdělení je zde uvedena ekonomická osa, prestiž a kulturní kapitál dle Bourdieho. K třídní příslušnosti je v učebnici

---

⁷⁷ DUFEK, P., M. DRNEK a J. DVOŘÁK. *Společenské vědy pro střední školy – učebnice*. Brno: Didaktis, c2010, s. 2.

⁷⁸ Tamtéž, s. 5.

jasně řečeno, že si ji lidé neuvědomují. Za hlavního ukazatele sociálního statusu je pak označována profese. V souvislosti se sociální mobilitou a mobilitními kanály autoři zmiňují pouze vzdělání a profese, jiné možnosti umožňující stoupnout na společenském žebříčku tato učebnice neobsahuje. K tomu, aby autoři mohli představit dnešní společnost, nejprve studentům stručně shrnují, jak vypadala naše společnost za doby komunistického režimu. O současném stavu společnosti píšou, že proměna není stále ukončena, zmiňují nízkou porodnost a stárnutí společnosti⁷⁹, čímž spíše směřují k sociodemografickému popisu.

K této učebnici je vytvořený také pracovní sešit. Součástí jsou jednak cvičení, která ověřují faktické znalosti studentů nabyté prostudováním příslušných kapitol v učebnici (například: „Rozhodněte, zda jsou uvedená tvrzení pravdivá: *Společnost bez nerovností neexistuje*“⁸⁰ atd., jednak cvičení obsahující buď úryvek z nějaké odborné sociologické literatury, nebo nějakou modelovou situaci ze života, ke které jsou formulovány otázky pro studenty, které mají zodpovědět individuálně nebo během skupinové práce, a vyžadují od nich náročnější kognitivní operace (například: „*Diskutujte o významu střední třídy pro českou společnost. Odpovězte si společně na otázku, čím společnost obohacuje.*“⁸¹).

4.2 Občanský a společenskovední základ – sociologie, média (Computer Media)

Stejně jako předchozí učebnice má i tato doložku MŠMT.

Tématu naší práce se věnuje kapitola s názvem Struktura společnosti, která je dále rozdělena na tři velmi krátké podkapitoly: Nerovnost ve společnosti, Sociální stratifikace (rozvrstvení), Sociální status a mobilita.⁸² Podle autorů učebnice by studenti po prostudování této kapitoly měli umět: „*vlastními slovy objasnit podstatu nerovnosti mezi lidmi, uvést její příčiny a možné důsledky, vyjádřit svůj názor na sociální nerovnost, uvést konkrétní příklady*

---

⁷⁹ Tamtéž, s. 16–21.

⁸⁰ DUFEK, P., M. DRNEK a J. DVOŘÁK. *Společenské vědy pro střední školy – pracovní sešit*. Brno: Didaktis, c2010, s. 14.

⁸¹ Tamtéž, s. 18.

⁸² KÖHLEROVÁ, T., J. ZÁVODNÝ POSPÍŠIL a L. S. ZÁVODNÁ. *Občanský a společenskovední základ – sociologie, média*. Aktualizované 2. vydání. Prostějov: Computer Media, 2018, s. 3.

diskriminačního jednání, charakterizovat jednotlivé typy sociální stratifikace, uvést kritéria pro určení sociálního statusu a popsat faktory ovlivňující sociální mobilitu.“⁸³

Jako důvody nerovnosti mezi lidmi jsou v učebnici uváděny vzdělání, moc, prestiž, bohatství, profese, pohlaví a etnicita, na základě čehož můžeme mluvit o nerovnosti založené na biologickém základě, nebo o sociální nerovnosti. Jako důsledek nerovnosti je zmiňována diskriminace (na základě věku nebo pohlaví). U rozvrstvení společnosti učebnice pracuje se základními typy stratifikace, a to otrokářstvím, kastami, stavy a třídami. S třídami spojuje moderní společnost, kde má podstatný vliv ekonomické hledisko včetně životního stylu. K jednotlivým třídám a jejich podskupinám jsou uváděny příklady konkrétních povolání, například do vyšší třídy a její nižší vrstvy jsou zařazeni specializovaní odborníci, do střední vrstvy a její nižší vrstvy velkofarmáři nebo vysoce kvalifikovaní dělníci. Učebnice pracuje také s pojmem *underclass* neboli třídou deklasovaných. Za hlavní ukazatele sociálního statusu jsou zde považovány moc, prestiž a bohatství, dále vzdělání, profese, sociální kontakty, životní styl, hodnotová orientace člověka a příslušnost k sociálním skupinám. U sociální mobility jsou uvedeny možnosti, jak na sociálním žebříčku můžeme stoupat (mj. štěstí, vlastní úsilí), nebo naopak klesat (ztráta zaměstnání, nemoc, vlastní neschopnost, neštěstí atd.).

Na základě těchto informací usuzujeme, že autoři své cíle vytyčené v úvodu kapitoly naplnili.⁸⁴

4.3 Shrnutí analýzy

Obě zkoumané učebnice postupují v teoretické rovině totožně, věnují se stejným podtématům. Rozdíl spatřujeme v tom, že učebnice od nakladatelství Didaktis explicitně pracuje s tím, že sociální třídy se liší i sociálním kapitálem, vychází tedy z myšlenek Bourdieho. Učebnice od nakladatelství Computer Media operuje s pojmem „životní styl“, nevíme ale, co všechno pod něj zařazuje. V této učebnici jsou u tříd uváděny také příklady konkrétních povolání, ale jak můžeme vidět na výše uvedených příkladech, jsou to příklady poměrně nejasné, navíc by to podle autorů mělo odpovídat všem západním společnostem.

---

⁸³ Tamtéž, s. 35.

⁸⁴ Tamtéž, s. 35–38.

V rámci nich ale mohou být tyto pozice finančně ohodnocovány velmi odlišně. U sociální mobility učebnice od Didaktisu uvádí možnosti pohybu na základě vzdělání a profese, druhá učebnice zmiňuje navíc vlastní úsilí nebo štěstí a věnuje se také tomu, co může způsobit opačný pohyb.

Poměrně zásadní je pak rozdíl mezi učebnicemi v přístupu k tomu, co mají studenti po probrání tohoto tématu zvládnout, jaké nové schopnosti mají získat. Učebnice od nakladatelství Computer Media pracuje s konkrétními cíli výuky, praktickými výstupy, které jsme výše citovali. Ty by tak mohly být doplněním chybějícího článku mezi výstupy, kompetencemi a teoreticky pojatým učivem zahrnutým v RVP G, jak popisujeme v kapitole věnující se analýze Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia. A pomoci tak učitelům dosáhnout ve výuce prakticky pojatých a v životě využitelných klíčových kompetencí i očekávaných výstupů.

5 Struktura české společnosti a proč se jí zabývat

V této kapitole bychom chtěli představit výsledky několika sociologických výzkumů zabývajících se současnou strukturou české společnosti a nastínit, proč je důležité se tématem struktura společnosti ve školní výuce na středních školách zabývat.

V české společnosti je mnoho skrytých nerovností,⁸⁵ které se pokusil popsat sociolog Daniel Prokop ve svojí publikaci nesoucí název *Slepé skvrny*.⁸⁶

Podle Daniela Prokopa často v diskusích o nerovnostech ve společnosti dochází k tomu, že se my lidé domníváme, že pozici a sílu jedince ve společnosti ovlivňuje pouze jeho příjem nebo majetek. Přitom je spousta lidí, kteří mají vyhovující příjmy, ale zároveň také nedostatečné sociální kontakty a v souvislosti s tím i menší jistotu uplatnění. Pak jsou také lidé, kteří sice tyto předpoklady mají, ale zaměstnání, které vykonávají, není dostatečně placené. Dále jsou v naší společnosti tzv. elity, které mají všechno, a na druhé straně chudí občané, kteří nemají z tohoto výše jmenovaného nic.⁸⁷ „*Uvědomit si tyto typy nerovností je důležité proto, abychom vysvětlili nespokojenost lidí, volbu populistů, obavy z globalizace, fragmentaci společnosti či touhu po návratu k jednoduchému světu.*“⁸⁸

Už francouzský sociolog Pierre Bourdieu rozlišoval čtyři druhy kapitálu, na jejichž základě lidé mohou získat určité výhody. Kromě ekonomického kapitálu⁸⁹ (hmotné statky, tedy například finanční rezervy, příjmy, nemovitý majetek⁹⁰) pracoval dále ještě s kapitálem sociálním, kulturním a symbolickým.

---

⁸⁵ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020, s. 16.

⁸⁶ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020.

⁸⁷ Tamtéž, s. 25.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, s. 771.

⁹⁰ Tamtéž, s. 422.

Sociální kapitál je popisován jako síť přátel a kontaktů, které má určitá osoba k dispozici, a definován tedy jako „zdroje, k nimž jednotlivci či skupiny získávají přístup „prostřednictvím trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů vzájemné známosti a uznání““⁹¹. Rozdíly v něm odráží sociální nerovnosti.⁹² Kulturní kapitál získáváme v rodině a v průběhu našeho vzdělávání se. Většinou vede k získání různých certifikátů nebo například vysokoškolského diplomu, což jsou formy kapitálu symbolického.⁹³ Mimo vzdělání souvisí kulturní kapitál také s uměleckým vyžitím, spotřebou a rekreačními aktivitami.⁹⁴ Poslední, symbolický, kapitál se pojí s prestiží, postavením a dalšími formami ocenění společností,⁹⁵ například dobrým jménem jedince. Úzce souvisí s konceptem sociálního statusu.⁹⁶ Důležité je, že jednotlivé kapitály se mohou mezi sebou směňovat. Například člověk, který má vysoký kapitál kulturní ho může směnit za ekonomický, a to kupříkladu v situaci, kdy bude žádat o dobře placenou pracovní pozici a jeho vysokoškolský diplom mu zařídí výhodu oproti ostatním žadatelům atd.⁹⁷

Autoři výzkumu *Rozdělení svobodou*⁹⁸ dospěli k tomu, že současnou českou společnost je možno právě na základě nerovností rozdělit do šesti tříd (více viz dále). Ale už v roce 2008 si v publikaci *Vnímání a utváření sociálních distancí a třídních nerovností v české společnosti*⁹⁹ autorky v rámci svého výzkumu kladly otázku, zda sociologický pojem „třída“ používají i běžní lidé ve své (každodenní) komunikaci. Zaměřovaly se tedy na to, jak lidé sociální třídy vnímají, jestli se do některé sami řadí a co pro ně pojem „třída“ vlastně

---

⁹¹ Tamtéž, s. 422–423.

⁹² Tamtéž, s. 748.

⁹³ Tamtéž, s. 771.

⁹⁴ Tamtéž, s. 422.

⁹⁵ Tamtéž, s. 771.

⁹⁶ Tamtéž, s. 423.

⁹⁷ Tamtéž, s. 771.

⁹⁸ PROKOP, D., P. TABERY a M. BUCHTÍK, ed. *Rozdělení svobodou. Česká společnost po 30 letech*. Praha: Radioservis, a.s., 2019.

⁹⁹ KOLÁŘOVÁ, Marta a Kateřina VOJTÍŠKOVÁ. *Vnímání a utváření sociálních distancí a třídních nerovností v české společnosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008.

znamená. Otázky směřující k tomuto pojmu byly respondentům pokládány záměrně většinou až ke konci rozhovoru, protože cílem bylo zjistit, jestli lidé sami od sebe tuto kategorii použijí. Autorky zjistily, že „až na jednu výjimku ji nezmiňovali, ale to neznamená, že by nemluvili o tom, co sociologové označují za třídy – tedy o rozvrstvení společnosti, o nerovnostech, hierarchických vztazích, vnímání nadřazených a podřazených skupin a hranicích určitých různě vymezovaných skupin.“¹⁰⁰

U některých respondentů nebyl pojem „třída“ vnímán jako něco významného, mezi dotázanými byli též tací, kteří ho přímo odmítali, a to z důvodu spojování pojmu s minulým, komunistickým, režimem.¹⁰¹ Raději by tak tento pojem nahradili novým, například slovem „vrstva“. Ze žádné odpovědi ani nevyplývalo, že by se někteří lidé rádi řadili do některé třídy a byli na to hrdí, spíše z odpovědí vyplýval negativní, případně neutrální vztah k této sociologické kategorii.

Jak jsme již zmínili, respondenti spíše hovořili o jakýchsi „vrstvách“ a označovali je jako nižší, střední a vyšší. „Nižší a vyšší třídy byly charakterizovány barvitými výrazy jako chudoba, bahno, bezdomovci (dole), smetánka, zbohatlíci, snobové, horních deset tisíc vyvolených (nahore), které vyjadřují vztahování se k těmto segmentům společnosti na základě jejich přijatelnosti a morálnosti. Střed je vnímán jako bez charakteristiky, normální, bezproblémový, pracující, definuje skupiny „my“.“¹⁰² Většina respondentů se řadila do třídy/vrstvy střední.¹⁰³

---

¹⁰⁰ KOLÁŘOVÁ, Marta a Kateřina VOJTÍŠKOVÁ. *Vnímání a utváření sociálních distancí a třídních nerovností v české společnosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, s. 53.

¹⁰¹ výzkum ale pochází již z roku 2008

¹⁰² KOLÁŘOVÁ, Marta a Kateřina VOJTÍŠKOVÁ. *Vnímání a utváření sociálních distancí a třídních nerovností v české společnosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, s. 69.

¹⁰³ Tamtéž.

Co se týče kritéria, na základě kterého dotázaní lidé rozdělovali společnost, nejpodstatnější pro ně byl majetek a plat, spotřeba a životní styl a společenské chování.¹⁰⁴ Odpovědi se ale také lišily podle pohlaví respondentů a jejich společenského statusu.¹⁰⁵

Z tohoto výzkumu obecně tedy vyplývá „*negativní vztah ke komunistickému diskurzu stále patrnému v myslích lidí, který je nutí odmítat třídní kategorie, ačkoli dokáží nerovnosti v naší společnosti pojmenovat a konceptualizovat. Lidé rozumí strukturovanosti, diferenciaci společnosti, ale ne nutně v kategorii „třída“*“. ¹⁰⁶ Výsledky také ukázaly, že lidé pociťují oproti minulému komunistickému režimu nárůst nerovnosti, a tak s myšlenkou beztřídní společnosti rozhodně nesouhlasí.¹⁰⁷

Na třídní analýzu společnosti můžeme nahlížet ze dvou pohledů. První je zaměřen ekonomicky a třída je pak popisována na základě svých materiálních zájmů, pozicí na trhu práce a postavení v zaměstnání.¹⁰⁸ Druhý pohled, který je nazýván jako kulturalistický, pak „*smysl třídní analýzy přesouvá k výzkumu reprodukce hierarchií a nerovností skrze kulturu. K sociální třídě přistupuje zejména v zorném úhlu kulturních praktik a odlišností životního stylu – spíše než na základě postavení profesních kategorií na trhu práce*“. ¹⁰⁹ Jasnou hranici mezi těmito dvěma pojetími ale není možno stanovit. Prolínají se v tom, že zkoumají rozdíly životních podmínek v různých pozicích ve struktuře společnosti. Proto abychom mohli odpovědět na otázku, jestli společenské třídy existují a případně v jaké podobě, musíme sledovat, jak se zástupci jednotlivých tříd od sebe odlišují a co mají naopak společného. Sociologové často sledují například sociální mobilitu, politické zaměření jedinců, volební chování atd.

---

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 56.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 69.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 70.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ ŠAFR, Jiří. *Životní styl a sociální třídy: vytváření symbolické kulturní hranice diferenciací vkusu a spotřeby*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008, s. 15–16.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 16.

Jiří Šafr se ve své publikaci *Životní styl a sociální třídy: vytváření symbolické kulturní hranice diferenciací vkusu a spotřeby* zaměřil pouze na „mimopracovní stránku životního stylu, představovanou kulturní spotřebou a vkusem (kulturní kapitál), sebe prezentací, preferencemi v materiální spotřebě a v životosprávě“.¹¹⁰ Snažil se popsat, v jakém vztahu je stratifikace společnosti a „strukturace životního stylu v současné české společnosti“.¹¹¹

Ze Šafrových analýz vyplynulo, že souvislost třídy a vzdělání s více náročnými kulturními aktivitami v rámci volného času je v naší společnosti zaznamenatelná, a to už od poloviny 60. let 20. století. Dále bylo zjištěno, že zařazení do sociální třídy má vliv na kulturní aktivity, styl / elegantnost oblékání, spotřebu i materiální vkus. Jen u zdravého způsobu života se ukázalo, že vůbec nezáleží na příslušnosti ke konkrétní společenské třídě.

Vyšší a střední třída mají podle výzkumu svůj životní styl velice podobný, od nižších tříd se liší kulturní spotřebou a vkusem. Je zde velmi patrná hranice mezi manuálně a nemanuálně pracujícími lidmi.

Výsledky tedy ukázaly, že životní styl je utvářen hlavně vertikální pozicí ve struktuře společnosti. Sám autor ale upozorňuje, že výzkum měl určité limity, protože například životní styl omezil jen na kulturní vkus atd. Odkazuje se také na výše popsany výzkum Marty Kolářové a Kateřiny Vojtíškové, a to konkrétně v tom smyslu, že právě utváření morální hranice by mohlo být předmětem dalšího zkoumání.¹¹² V závěru Šafr shrnuje, že „česká společnost se zatím nepřiblížila podobě moderního sociálního prostoru s oslabenými kulturními hierarchiemi a zcela zaniklými vazbami životního stylu na sociální třídu.“¹¹³

Ačkoliv se Jiří Šafr ve své další práci, příspěvku *Vzdělání, kulturní kapitál a proměny životního stylu*¹¹⁴, jehož spoluautorkou je Dana Hamplová, zaměřuje hlavně na to, jak

---

¹¹⁰ Tamtéž, s. 17.

¹¹¹ Tamtéž, s. 109.

¹¹² Tamtéž, s. 109–111.

¹¹³ Tamtéž, s. 115.

¹¹⁴ HAMPLOVÁ, Dana a Jiří ŠAFR. *Vzdělání, kulturní kapitál a proměny životního stylu*. In HAMPLOVÁ, Dana a Tomáš KATRŇÁK, ed. *Na vzdělání záleží: jak vzdělanostní rozdíly ovlivňují osudy lidí v české společnosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018.

ovlivňuje životní styl a způsob trávení volného času nejvyšší dosažené vzdělání¹¹⁵, dochází v podstatě ke stejnému výsledku jako ve svojí starší publikaci popsané výše: „*Výsledky našich analýz nepodporují platnost teze, že životní styl a kulturní spotřeba začínají být více individualizované a v podstatě jen velmi málo závislé na sociálním postavení.*“¹¹⁶ Po sametové revoluci došlo k mnoha změnám v životech lidí a také zde vznikla řada nových možností, jak lidé mohou trávit svůj volný čas. Rozmohlo se například trávení volného času u počítače, lidé sledují více filmy právě třeba na internetu a tím trávení volného času více ovlivňují individualizované preference, ale (což podtrhuje výše citovaný výrok), zároveň se zvýšily náklady na některé volnočasové aktivity a tím vzrostl i vliv ekonomického kapitálu.¹¹⁷

Jak už jsme naznačili na začátku této kapitoly, nyní navážeme nejnovějším sociologickým výzkumem týkajícím se současné struktury české společnosti.

Sociologové Martin Buchtík, Tomáš Dvořák, Matouš Pilnáček, Daniel Prokop a Paulína Tabery připravili výzkum *Rozdělení svobodou*¹¹⁸, který měl odpovědět na otázky, jestli je česká společnost rozdělená jinak než před dvaceti nebo padesáti lety, dále zda je rozdělena jinak, než je tomu v ostatních evropských zemích a také na to, jestli je rozdělení společnosti zcela přirozený stav, nebo naopak něco, co by se mělo nějakým způsobem „léčit“.

Při snaze o popis struktury naší společnosti se tyto čeští sociologové nechali inspirovat britským výzkumem *Great British Class Survey*. Jeho autoři vycházeli také z pojetí kapitálů Pierra Bourdieua, které popisujeme v úvodu této kapitoly. Oproti Britům ale Martin Buchtík a kol. navíc doplňují jako další důležitý typ kapitálu kompetenci jazykovou, tedy znalost cizích jazyků a kompetenci digitální, tedy schopnost pracovat s digitálními technologiemi.¹¹⁹

---

¹¹⁵ Tamtéž, s. 153.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 166.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 166–167.

¹¹⁸ PROKOP, D., P. TABERY a M. BUCHTÍK, ed. *Rozdělení svobodou. Česká společnost po 30 letech*. Praha: Radioservis, a.s., 2019.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 3–7.

Statistickou analýzou zjistili, že českou společnost můžeme rozdělit celkem do šesti tříd, které se velmi odlišují právě složením svých kapitálů, o kterých píšeme výše, a tím pádem i pozicí ve struktuře společnosti. Z výsledků tedy vyplývá, že v České republice existují dva typy vyšší střední třídy, tři typy nižší střední třídy a nižší třída.

Vyšší střední třída se dále dělí na *zajištěnou střední třídu* (ta je charakterizovaná vysokými příjmy a majetkem, ale pouze lehce nadprůměrným sociálním a kulturním kapitálem a jazykovou a ICT kompetencí) a *nastupující kosmopolitní třídu* (jejím znakem je vysoký/nadprůměrný příjem, omezený majetek, vysoký kulturní i sociální kapitál a též dvě nové kompetence) a celkem se jedná o 34 % české populace.

Nižší střední třída je rozdělena dále na *tradiční pracující třídu* (ta je typická nadprůměrným příjmem i majetkem, ale velice nízkým sociálním a kulturním kapitálem i jazykovými a ICT schopnostmi), *třídu místních vazeb* (lidé sem spadající mají nadprůměrný majetek a sociální kapitál, nižší příjmy, stejně jako kulturní kapitál a jazykové a digitální kompetence) a na *ohroženou třídu* (ta je charakterizována velice nízkým majetkem i příjmy a ucházejícími výše zmíněnými kapitály a kompetencemi). Celkově tento střed společnosti tvoří 48,4 % občanů České republiky. Do nižší střední třídy tak spadá největší část naší populace.

Do nižší třídy spadá tzv. *strádající třída*, kterou tvoří 17,6 % obyvatel České republiky a typický pro ně je velice nízký příjem, majetek a také malý sociální kapitál a jazykové a ICT schopnosti.¹²⁰ Tito lidé nemají dostatečnou kvalifikaci, často jsou nezaměstnaní, nebo mají, jak jsme již zmínili, velice nízký příjem, nebo jsou v důchodu, ale nemají žádný majetek, kontakty a už vůbec důležité kompetence pro dnešní dobu, tedy kompetenci jazykovou a digitální. Spousta z nich se také potýká, nebo potýkala s exekucemi. Nejčastěji jde o starší generaci, nicméně najdou se i mladí lidé na pokraji chudoby, kteří vyšli ze školy naprosto nepřipraveni. Tito lidé nejčastěji žijí v chudších oblastech naší republiky, například v Karlovarském a Ústeckém kraji.¹²¹

---

¹²⁰ Tamtéž, s. 8.

¹²¹ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020, s. 27–28.

V porovnání s výzkumem Velké Británie nenalezneme v České republice třídu, která by disponovala všemi kapitály na velmi vysoké úrovni a zároveň ji tvořilo více lidí než 0,5 až 1 %.¹²²

Daniel Prokop sám klade otázku „*proč má přemýšlení o společnosti, které popisuje nové třídy, smysl?*“.¹²³ Odpověď zní, že se nám díky tomuto popisu ukazuje, že ve společnosti nejsou pouze chudí lidé, středně příjmoví a bohatí. Struktura společnosti je mnohem složitější.¹²⁴

Důležité je si také uvědomit, že to, ve které sociální třídě se člověk nachází, velice ovlivňuje jeho názory. „*Například zajištěná střední třída a nastupující kosmopolitní třída se v lecčems shodují: nesklouzávají k populismu, věří institucím, jsou spokojené, sekulární a výrazně prozápadní. Lidé z nastupující kosmopolitní třídy jsou ovšem výrazně otevřenější migraci, jsou liberálnější v otázce menšin a jejich přizpůsobení se tradicím, více se zabývají stavem životního prostředí, nebojí se nepředvídatelnosti globalizace a jejího vlivu.*“¹²⁵ *Strádající třída* je nejvíce skeptická a autoritářská. Spolu s *ohroženou třídou* má nedůvěru v politiku, s čímž souvisí i nezájem o politické dění v zemi, tenduje k populismu, vývoj po sametové revoluci nehodnotí nijak kladně a přála by si, aby se snížily nerovnosti mezi lidmi. *Tradiční pracující třída* sdílí se *strádající* nedůvěru v globalizaci, migraci, a hlavně také nedůvěru v menšiny. Zajímavé jsou i shody a rozdíly ve vnímání vzdělanosti. Polovina lidí spadajících do skupiny nižší střední třída si přeje, aby jejich potomci dosáhli vysokoškolského vzdělání. U zástupců *strádající třídy* tento počet klesá na 30 %. Důvodem je to, že se téměř vůbec neseťkávají s lidmi, kteří by s nimi sdíleli úspěchy nabyté na základě svého dosaženého vzdělání, a tak tito občané nevnímají vzdělání jako příliš důležité. Podobné výsledky jsou též u názoru na demokracii.¹²⁶ Lidem s nižším vzděláním je většinou

---

¹²² PROKOP, D., P. TABERY a M. BUCHTÍK, ed. *Rozdělení svobodou. Česká společnost po 30 letech*. Praha: Radioservis, a.s., 2019, s. 8.

¹²³ PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020, s. 29.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž, s. 30.

¹²⁶ Tamtéž, s. 30–31.

jedno, jestli bude Česká republika i nadále demokratickou zemí. Více než padesát procent studentů učilišť si myslí, že v době komunismu se žilo lépe, případně stejně jako v současné době.¹²⁷ Názor na demokracii ale také ovlivňuje to, zda si lidé prožili nějaké sociální problémy. V takovém případě pak už totiž až tak na třídní příslušnosti nezáleží.¹²⁸ „*A to může být pointa našeho zkoumání. Nová sociální štěpení společnosti se samozřejmě projevují i v politice. Zkušenost se sociálními problémy, rezignace na sociální mobilitu a úspěch souvisejí s nedůvěrou v demokracii, instituce a elity.*“¹²⁹

Demonstrací této provázanosti můžeme studentům ukázat, že dělení společnosti do tzv. tříd není ustrnulé, ba naopak funkční a podstatné k pochopení společenského a politického dění v dané zemi.

S třídním rozdělením, jak naznačujeme výše, souvisí také problém nerovnosti v oblasti vzdělávání. Nikdy samozřejmě všichni nedosáhnou stejných výsledků, ale jde o to, aby měly všechny děti rovné šance a přístup ke kvalitnímu vzdělávání.¹³⁰ „*Nerovnosti ve společnosti jsou do jisté míry ospravedlnitelné – pokud vycházejí z míry snahy a případně talentu. Do vyšších pater byste ve spravedlivé společnosti měli mít možnost zespoda proniknout. Tato mobilita a spravedlnost je však v současném Česku v sázce. Máme jednu z nejvyšších mezigeneračních reprodukcí vzdělání v rámci zemí OECD: vaše výsledky v podfinancovaném českém školství silně závisí na tom, v jaké rodině a regionu se narodíte.*“¹³¹ Sociálně-ekonomický status rodiny tedy velmi ovlivňuje to, jakého nejvyššího vzdělání potomek dosáhne.¹³²

Rozdělení společnosti totiž začíná už v pátém ročníku základní školy. Tímto rozdělováním žáků do proudů pomalejších a rychlejších vzniká systém, ve kterém buď žák

---

¹²⁷ Tamtéž, s. 72–75.

¹²⁸ Tamtéž, s. 30–31.

¹²⁹ Tamtéž, s. 31.

¹³⁰ Tamtéž, s. 67.

¹³¹ Tamtéž, s. 17.

¹³² Tamtéž, s. 67.

dostane všechno (kvalitnější vzdělání a zaměstnání, sociální kontakty a tzv. měkké dovednosti: ICT, jazyky), nebo vůbec nic.¹³³

Místo narození a aspirace rodičů má vliv na to, do jak kvalitní školy budeme docházet a její kvalita je podmíněna tím, ve kterém regionu se nachází. „*V chudých krajích okolo sedmnácti procent dětí vůbec nedosáhne středního vzdělání, zatímco v Praze a v bohatších krajích je to mezi dvěma až čtyřmi procenty.*“¹³⁴ Část obyvatel se dokonce domnívá, že v chudých oblastech nemá smysl aspirovat na vyšší vzdělání. Jedním z důvodů je i to, že v těchto regionech není příliš pracovních míst pro lidi s vysokoškolským vzděláním.¹³⁵

Výsledkem toho, že naše vzdělání je závislé na aspiraci a vzdělání rodičů, je pak přenos chudoby mezi generacemi. Tedy proto, že dědíme úroveň dosaženého vzdělání, dědíme také pravděpodobnost chudoby a nezaměstnanosti. Na to se napojuje i nižší sociální kapitál. Lidé s nižším vzděláním většinou postrádají kontakty, které by jim usnadnily nalezení lepšího zaměstnání, rady v oblasti práva atd. Často jsou více ohroženi sociálně patologickými jevy, např. dluhovou pastí a následnými exekucemi. Jazykové a digitální kompetence jsou u nich také velmi slabé. Stejně tak mediální gramotnost.¹³⁶

Kromě reálného stavu společnosti, tedy stavu zjištěných existujících tříd v české společnosti, je důležité i to, jaké představy o struktuře společnosti mají sami lidé. I to totiž má jistý vliv na jejich postoje, jednání nebo aspirace. Z tohoto výzkumu, ale i ze všech výše podrobněji zmíněných, vyplynulo, že Češi nevnímají naši společnost jako jeden celek, jako beztrždní. Převažují názory, že naše společnost je rozdělena do tří vrstev. „*Pouze 15 % zastává myšlenku o rozdělení společnosti na dvě části, kde proti sobě stojí malá společenská špička a obyčejní lidé.*“¹³⁷ Jen velmi málo občanů (4 %) se domnívá, že česká společnost je jeden homogenní celek. Zajímavé ovšem je také to, že ačkoliv si většina Čechů představuje

---

¹³³ Tamtéž, s. 17.

¹³⁴ Tamtéž, s. 68.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ viz výše popis *strádající třídy*

¹³⁷ PROKOP, D., P. TABERY a M. BUCHTÍK, ed. *Rozdělení svobodou. Česká společnost po 30 letech*. Praha: Radioservis, a.s., 2019, s. 23.

naši společnost jako tři vrstvy, do té nejvyšší se skoro nikdo sám od sebe nezařazuje. Většina lidí má tendenci se zařazovat do třídy střední,¹³⁸ což je ve shodě s výzkumem Marty Kolářové a Kateřiny Vojtíškové představeným výše.

---

¹³⁸ Tamtéž, s. 23–24.

6 Didaktické východisko

Didaktickým východiskem pro didaktické zpracování tématu naší práce je teorie konstruktivismu, jelikož v současnosti většina snah o nové pojetí učení, učiva a vyučování inklinuje právě ke tzv. pedagogickému konstruktivismu. Ten je často chápán jako opozice ke tzv. transmisivní výuce, která je postavena převážně na tom, že žáci ve výuce zastávají pouze roli příjemců a jsou pasivní. Touto výukou ovšem můžeme studenty naučit pouze jednotlivá fakta nebo mechanické postupy, ale neproniknou tímto způsobem k jejich pravým významům a smyslům. Ty žáci konstruují, pokud jsou sami aktivní a pracují s vlastními zkušenostmi a informacemi, které jim učitel předloží. V konstruktivistickém pojetí výuky je kladen velký důraz na práci s dosavadními dovednostmi, znalostmi, zkušenostmi a mentálními strukturami žáků. Každý jedinec má již nějakou představu o světě a ta mu pomáhá vnímat a porozumět dalším informacím, které přijímá.¹³⁹ „*Prekoncepty jsou výsledkem všech interakcí subjektu s jeho prostředím. Představují vysvětlení, která jsou subjektu vlastní. Jsou neustále přebudována. Nový poznatek musí být integrován do existujících struktur.*“¹⁴⁰

„*Proces konstrukce (resp. re-konstrukce) poznání mívá dvě fáze: první zahrnuje zkoumání nového předmětu nebo myšlenky a vede někdy k nerovnováze (žák zjišťuje, že nová informace není v souladu s jeho dosavadní znalostí, zkušeností); druhá pak je řešením tohoto rozporu a ustavením obnovené rovnováhy – to si žádá často změnu dosavadního pojetí.*“¹⁴¹ V principu jde tedy o to, že učitel se snaží vyvolat u žáků pocit nějakého problému a napětí s jejich dosavadní představou, prekoncepty. Nejprve by měl představy/prekoncepty žáků zjistit (právě zjišťování prekonceptů žáků a následná práce s nimi je v současnosti považována za základní faktor výuky) a poté jim poskytnout zkušenosti, které povedou

---

¹³⁹ KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, s. 49.

¹⁴⁰ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007, s. 114.

¹⁴¹ KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, s. 50.

ke kognitivnímu konfliktu s nimi. Dítě pak musí najít nové řešení, aby mohlo nastalý konflikt vyřešit. Učitel většinou vystupuje pouze v roli facilitátora.¹⁴²

V centru pozornosti není u konstruktivismu předmět učení, obsah. Nejdůležitějším elementem je aktivní žák. Sám rozhoduje o tom, jestli se něco naučí.¹⁴³

Konstruktivismus je v současné době jedno z dominujících paradigmat a je možné jej dělit do několika proudů. Kognitivní konstruktivismus vychází z myšlenek J. Piageta a poznatků americké kognitivní psychologie (například J. S. Bruner). Podle tohoto proudu se „*poznávání děje konstruováním tak, že si poznávající subjekt spojuje fragmenty informací z vnějšího prostředí do smysluplných struktur, rekonstruuje stávající struktury a provádí s nimi mentální operace podmíněné odpovídající úrovní jeho kognitivního vývoje.*“¹⁴⁴ Dalším proudem je sociální konstruktivismus. Ten klade důraz na to, že učení je sociální proces a je tak založeno na komunikaci mezi lidmi, tedy žáky navzájem a žáky s učitelem během společné práce. Jedinci pospolu konstruují společné porozumění a významy.¹⁴⁵ Ve školní praxi většinou dochází k syntéze těchto proudů.¹⁴⁶

Podněty k výuce v následující kapitole stavíme na principu konstruktivismu právě proto, že chceme, aby studenti byli aktivními účastníky vzdělávacího procesu, nikoliv pouze pasivními subjekty. Pouze takové učení, kdy studenti zároveň proniknou k hlubšímu smyslu učiva, má význam i do jejich budoucího života. Učivo, kterému opravdu porozumí a dospějí k jeho smyslu sami, sami si ho zkonstruují, si následně budou i mnohem déle pamatovat a budou schopni ho využívat v praxi, propojovat do souvislostí atd. V našich podnětech

---

¹⁴² Tamtéž, s. 50–55.

¹⁴³ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007, s. 114.

¹⁴⁴ PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 132.

¹⁴⁵ KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, s. 55.

¹⁴⁶ PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 132.

do výuky je patrný také důraz na spolupráci studentů navzájem během skupinové práce, stejně tak na spolupráci s vyučujícím, který například řídí diskusi.

7 Podněty k výuce

Tato kapitola naváže na analýzu českých a vybraných zahraničních kurikulárních dokumentů a bude také využívat poznatků o struktuře české společnosti ze sociologických výzkumů uvedených podrobně výše. Na tomto základě vystavíme několik možných způsobů, jak s tématem struktura společnosti, případně jeho dílčími tématy ve výuce pracovat, jak realizovat výuku na toto téma. Bude se jednat o konkrétní podněty (nikoliv ale o pokrytí celého spektra tohoto tematického celku) k výuce, které učitel poté může využít ve své praxi. Veškeré nápady na vyučování budou vycházet z pedagogického konstruktivismu, který jsme stručně charakterizovali a odůvodnili jeho využití v předcházející kapitole.

7.1 Aktivita č. 1: Jak se liší jednotlivé společenské třídy a jaké stereotypy o nich rezonují společností?¹⁴⁷

Určeno pro: 1. / 2. ročník střední školy / vyššího gymnázia

Délka aktivity: ideálně tři vyučovací hodiny (rozhodujícím faktorem bude délka jednotlivých diskusí, počet studentů atd.)

Použité metody a formy práce: brainstorming, samostatná práce studentů, skupinová práce, diskuse studentů s vyučujícím

Potřebné pomůcky: křída, tabule, pracovní list, počítač / mobilní telefon

Rozvoj klíčových kompetencí: sociální a personální, občanská

Cíle aktivity:

- Žák se zamyslí, podle kterých ukazatelů jsou lidé zařazováni do určitých sociálních tříd.
- Žák se zamyslí nad stereotypy rezonujícími společností o jednotlivých třídách a nad tím, jestli jsou oprávněné.

---

¹⁴⁷ Námět k aktivitě z: <http://www.sociology.org.uk/lplans.htm>

- Žák dokáže charakterizovat strukturu české společnosti a ví, která kritéria jsou klíčová pro rozdělování lidí do sociální tříd a proč.

Postup během výuky:

1. část

V evokační fázi výuky by bylo možné využít za účelem uvedení studentů do tématu lekce metodu brainstormingu, kdy by vyučující studentům položil jednoduchou otázku, jestli se domnívají, že naše společnost tvoří jeden homogenní celek, nebo je podle nich spíše nějakým způsobem rozčleněna. V případě odpovědi, že je rozdělena, ptali bychom se jak.¹⁴⁸

Vyučující by následně heslovitě zapisoval nápady studentů na tabuli. Variantou by případně mohlo být využití aplikace Mentimeter,¹⁴⁹ kam by žáci své nápady stručně zapsali a následně by se jejich odpovědi promítly celé třídě. Tímto postupem by se mohlo ušetřit více času na další úkoly.

Odpovědi studentů by pravděpodobně byly rozmanité, nemůžeme si být jistí, jestli by někdo z nich použil přímo pojem „třída“, ale určitě by byli schopni buď využít jiný pojem, například „vrstva“, nebo by svou představu o společnosti vyjádřili nějakým opisem. Důkazem jsou výsledky výzkumu Marty Kolářové a Kateřiny Vojtíškové,¹⁵⁰ ze kterých vyplývá, že i lidé, kteří pojem „třída“ nikdy neslyšeli, jsou schopní z tohoto hlediska naši společnost charakterizovat. Vyučující by následně úvodní část mohl završit pojmem „třída“, pokud by žádného ze studentů nenapadl.

Cílem úvodní aktivity je, s odkazem ke konstruktivistickému pojetí výuky, zjištění prvotní představy studentů o struktuře české společnosti, na kterou navazují další části lekce.

2. část

V další fázi výuky by se studenti zamysleli nad tím, do které společenské třídy si myslí, že pravděpodobně patří a zdůvodnili by si sami pro sebe, na základě čeho tak usuzují

---

¹⁴⁸ přesné zadání otázek pro žáky viz pracovní list na konci popisu aktivity

¹⁴⁹ <https://www.mentimeter.com/>

¹⁵⁰ KOLÁŘOVÁ, Marta a Kateřina VOJTÍŠKOVÁ. *Vnímání a utváření sociálních distancí a třídních nerovností v české společnosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008.

(například podle geografické oblasti, ve které žijí, podle zaměstnání rodičů, typu bydlení atd.) Tyto ukazatele vhodné studentům sdělit pouze v případě, kdy by je samotné nic nenapadlo, primárním cílem není napovídat a navádět žáky určitým směrem. Nicméně nebudeme po studentech vyžadovat, aby se se svými odpověďmi svěřovali ostatním, pokud sami nebudou chtít. Jde o citlivou otázku a odpovídat na ni by nemuselo být všem žákům příjemné.

Následně by studenti měli za úkol vzpomenout si na nějakou svoji oblíbenou postavu z filmu, seriálu nebo literárního díla, charakterizovat ji a na základě toho postavu přiřadit k určité sociální třídě. Svoje nápady by pak sdíleli před třídou v rámci diskuse řízené vyučujícím.

3. část

Studenti by se rozdělili do skupin po třech nebo čtyřech členech a zamysleli se nad tím, co podle nich charakterizuje nižší, střední a vyšší sociální třídu. Měli by být schopní vymyslet minimálně pět znaků ke každé z nich.

Pro lepší porozumění studentů otázce by vyučující mohl zadání v pracovním listu upřesnit slovy, že při charakteristice mohou vycházet z oblíbených filmů, seriálů, přečtených literárních děl atd., ale samozřejmě také z toho, co sami vyzorovali ve svém okolí a vycházeli by tedy opět ze svojí dosavadní zkušenosti.

Zároveň by dalším úkolem studentů bylo popřemýšlet o tom, jaké stereotypy o jednotlivých třídách slýchají a zda jsou podle nich pravdivé/oprávněné, dají se podložit určitými fakty, či nikoliv.

Po dokončení úkolů by každá skupina přednesla svoje odpovědi a učitel opět návrhy studentů na charakteristiky jednotlivých sociálních tříd stručně zapsal na tabuli. Dále by bylo vhodné pokračovat diskusí o stereotypech. Každá skupina by opět mohla přednést svoje nápady a skupiny by na sebe mohly vzájemně slovně reagovat.

Následovat by mělo společné porovnání toho, co studenti vymysleli na začátku hodiny samostatně (do které třídy řadí svou oblíbenou postavu a na základě čeho) s jejich nápady ze skupinové práce. Porovnání by mělo vést k různým námětům do diskuse. Například pokud některý student bude svoji postavu z uměleckého díla zařazovat do nižší třídy, ale

nebude to odpovídat charakteristice této třídy, můžeme se dostat k debatě o fragmentaci třídy – *myslíte si, že existují různé typy nižší třídy?* atd. Vymyšlené charakteristiky použité k definování sociální třídy budou pravděpodobně zahrnovat jak objektivní, tak též subjektivní ukazatele. Studentů bychom se tedy mohli ptát, které jsou podle nich nejdůležitější a proč.

4. část

V další fázi výuky bychom pracovali se sociologickým výzkumem *Rozdělení svobodou*¹⁵¹, který umožňuje lidem si on-line vyplnit dvacet šest otázek, na jejichž základě zjistí, do které sociální třídy patří. Dotazník občany rozřazuje do šesti tříd, do kterých je podle výsledků zmiňovaného výzkumu česká společnost rozdělena.

Cílem výuky nebude, aby studenti sdíleli před třídou, jaký jim vyšel výsledek, respektive do které třídy byli na základě svých odpovědí zařazeni. Naším cílem je zamyslet se se žáky nad otázkami, které jsou v dotazníku kladeny, a společně je reflektovat.

Otázky je možné rozdělit do šesti pomyslných kategorií (příjem, majetek, sociální síť, lidský, pomáhající a kulturní kapitál). Pro úplnost uvádíme přesné znění několika otázek¹⁵²: „*Máte ve svém okolí někoho, kdo by vám dobře poradil v právních a finančních záležitostech?*; Víte, **jak používat klávesové zkratky**, např. *CTRL-V* apod.?; *Jak často jste v uplynulém roce navštívili koncert vážné hudby, operu, balet či taneční představení?*“¹⁵³

Po tom, co by si každý student dotazník sám za sebe vyplnil, ptali bychom se jich, které otázky jim utkvěly v paměti. Tímto způsobem bychom pravděpodobně dali dohromady většinu z nich, zbývající by mohl doplnit vyučující. Následoval by dotaz, jestli je možné otázky rozdělit do určitých skupin podle toho, co je jejich obsahem / co zjišťují (například

---

¹⁵¹ PROKOP, D., P. TABERY a M. BUCHTÍK, ed. *Rozdělení svobodou. Česká společnost po 30 letech*. Praha: Radioservis, a.s., 2019.

¹⁵² znění všech otázek dostupné zde: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ceska-spolecnost-vyzkum-tridy-kalkulacka_1909171000_zlo#kalkulacka

¹⁵³ CIBULKA, J., P. KOČÍ a M. ZLÁTKOVSKÝ. Unikátní výzkum: česká společnost se nedělí na dva tábory, ale do šesti tříd. Zjistěte, do které patříte vy. *iROZHLAS* [online]. 17. 9. 2019 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ceska-spolecnost-vyzkum-tridy-kalkulacka_1909171000_zlo#kalkulacka

otázky zaměřující se na to, jak často chodíme za kulturou, na sportovní utkání, cestujeme do zahraničí nebo čteme knihy směřují obecně k tomu, jak trávíme volný čas a jaký je náš kulturní kapitál). Žáci by pravděpodobně dospěli ke skupinám jako majetek, přátelé / společenské vazby, životní styl / trávení volného času, jazykové a ICT schopnosti / kompetence. Na tom bychom postavili další dotaz a ptali bychom se studentů, proč si myslí, že jsou otázky směřované zrovna na tyto oblasti života a o čem to podle nich vypovídá.

Na závěr lekce bychom žákům sdělili názvy všech šesti sociálních tříd. Již by znali název té, do které byli zařazeni oni sami a také by znali její podrobný popis, který si mohli přečíst na konci dotazníku. Za domácí úkol by měli takovýto popis zkusit vytvořit i pro zbylé třídy a následně ho porovnat s oficiálním popisem, který vytvořili autoři výzkumu. Tím by se seznámili s tím, jak jsou jednotlivé třídy české společnosti charakterizovány.

Na začátku další vyučovací hodiny by bylo vhodné ještě porovnat, v čem se lišily charakteristiky tříd žáků, které vymýšleli během skupinové práce, od charakteristik výzkumu *Rozdělení svobodou*¹⁵⁴.

Zdůvodnění přínosu lekce:

Lekce by učitelům mohla posloužit jako úvod do tématu sociální stratifikace a sociální třídy, kdy by se žáci nejprve nad strukturou společnosti zamysleli, vyjádřili své názory a problematiku prodiskutovali. Vychází tedy z přístupu pedagogického konstruktivismu, kdy studenti nejprve zformulují vlastní zkušenosti a vyučující získá představu, co studenti vědí, jaké mají své životní zkušenosti týkající se daného tématu a ví, na co může navázat, s čím dále ve výuce pracovat.

Díky navazující práci s výzkumem a jeho výsledky by se studentům dostalo komplexní charakteristiky české společnosti. Viděli by, že struktura není tak jednoduchá (nejsou zde pouze tři základní vrstvy), jak si třeba mysleli. Zároveň by sami reflektovali, které oblasti života člověka byly pro výzkum a rozřazování lidí do jednotlivých sociálních tříd podstatné a proč.

---

¹⁵⁴ PROKOP, D., P. TABERY a M. BUCHTÍK, ed. *Rozdělení svobodou. Česká společnost po 30 letech*. Praha: Radioservis, a.s., 2019.

K tomuto podnětu do výuky nás také inspirovala zahraniční kurikula, ze kterých jsme na základě analýzy dospěli k tomu, že oproti českému Rámcovému vzdělávacímu programu pro gymnázia kladou větší důraz na práci ve výuce s aktuální společenskou situací dané země. To se ve vysoké míře objevovalo v anglickém a novozélandském kurikulu. Novozélandský kurikulární dokument kladl navíc velký důraz právě na sociální strukturu a na její hlubší pochopení, uvědomění si svého místa ve společnosti, což všechno může následně žákům pomoci lépe se orientovat ve společenském dění, chápat různé sociální problémy atd. Americké kurikulum pak pracuje s myšlenkou, jak je důležité téma sociálních nerovností probírat právě s mladými lidmi.

Pracovní list pro žáky:

- A) *Domníváte se, že naše společnost tvoří jeden homogenní celek, nebo je podle vás spíše nějakým způsobem rozčleněna? Pokud ano, jak?*
- B) *Zkuste se zamyslet, do které třídy byste zařadili sami sebe. Na základě čeho? (Odpovědi nemusíte ve třídě sdílet.)*
- C) *Vzpomeňte si na nějakou svoji oblíbenou postavu z filmu, seriálu nebo literárního díla a charakterizujte ji. Do které třídy byste ji na základě této charakteristiky zařadili?*
- D) *Jak byste charakterizovali nižší sociální třídu?*
- E) *Slýcháte o nižší sociální třídě nějaké stereotypy? Jaké? Jsou podle vás oprávněné? Zdůvodněte.*
- F) *Jak byste charakterizovali střední sociální třídu?*
- G) *Slýcháte o střední sociální třídě nějaké stereotypy? Jaké? Jsou podle vás oprávněné? Zdůvodněte.*

H) *Jak byste charakterizovali vyšší sociální třídu?*

CH) *Slyšíte o vyšší sociální třídě nějaké stereotypy? Jaké? Jsou podle vás oprávněné? Zdůvodněte.*

I) *Napište otázky, které jste si z dotazníku zapamatovali.*

J) *Zkuste otázky rozdělit do skupin podle toho, co zjišťují, a utvořené skupiny pojmenujte.*

K) *Proč myslíte, že jsou otázky zaměřované zrovna na tyto oblasti našeho života?*

7.2 Aktivita č. 2: Jak příslušnost lidí k sociální třídě ovlivňuje jejich politické názory a preference?

Určeno pro: 1. / 2. ročník střední školy / vyššího gymnázia

Délka aktivity: Navrhovanou aktivitu by bylo nejvhodnější využít například pro měsíční projekt v rámci hodin zaměřených na sociologii a politologii, protože jde o téma, které úzce souvisí s oběma těmito obory. Ideální by tak bylo vyhradit si minimálně pět vyučovacích hodin.

Použité metody a formy práce: skupinová práce studentů, práce s texty, diskuse

Potřebné pomůcky: pracovní list obsahující charakteristiky osob a programy politických stran / hnutí

Rozvoj klíčových kompetencí: sociální a personální, občanská

Cíle aktivity: Relativizovat osobní zkušenosti studentů a vést je k porozumění lidem s odlišnými životními zkušenostmi, k citlivosti a empatii vůči druhým osobám, vzájemnému pochopení a respektu.

- Žák dokáže vysvětlit, jak příslušnost k sociální třídě ovlivňuje politické preference a názory občanů.

- Žák rozumí tomu, že každý člověk má svůj opodstatněný důvod, proč volí určitou politickou stranu / určité politické hnutí, a jeho preference není důvodem k odsuzování.

Postup během výuky:

Studenti by měli pracovat v několikačlenných skupinkách. Počet členů bude záviset na počtu studentů ve třídě, doporučujeme ale, aby počet byl co nejmenší, například pět žáků na skupinu, aby se každý mohl co nejvíce do práce zapojit a dostal se ke slovu. Všechny skupiny by následně od vyučujícího obdržely vytisknutý pracovní list¹⁵⁵ obsahující smyšlené charakteristiky třinácti osob, v některých případech celých rodin. Jejich úkolem by bylo si tyto charakteristiky přečíst a zamyslet se nad tím, do které sociální třídy tyto lidé (a jejich rodiny) patří. Předpokládáme již to, že žáci jsou s rozdělením české společnosti podle výzkumu *Rozdělení svobodou*¹⁵⁶ seznámeni (tento projekt by bylo vhodné zařadit do výuky jako pokračování aktivity č. 1). Každá skupina by zároveň měla za úkol si písemně připravit jasná kritéria, na jejichž základě by charakteristiky osob do jednotlivých tříd rozřadila.

Další částí pracovního listu jsou volební programy / klíčové myšlenky a cíle osmi českých politických stran a hnutí. Programy by si každá skupina pozorně prostudovala a přemýšlela nad tím, koho by daný člověk pravděpodobně volil, respektive koho by daná rodina volila. Proč by je konkrétní strana zaujala a hlavně čím. Studenti by museli argumentovat konkrétními body, které by byly pro dané osoby podstatné při rozhodování se, komu dát svůj volební hlas. Vybrali by tedy stranu, která by jedince/rodinu zaujala nejvíce a která pravděpodobně nejméně/vůbec.

Jednotlivé programy jsou v pracovním listu uvedeny bez názvu dané strany / daného hnutí. Chceme tím eliminovat ovlivnění studentů jejich sympatiemi a antipatiemi vůči nim.

Studenty je ovšem nutno upozornit na to, že volební programy stran a hnutí jsou zkrácené a upravené pro účely výuky. Jejich úprava byla nutná jednak proto, že některé programy

---

¹⁵⁵ viz konec popisu aktivity

¹⁵⁶ PROKOP, D., P. TABERY a M. BUCHTÍK, ed. *Rozdělení svobodou. Česká společnost po 30 letech*. Praha: Radioservis, a.s., 2019.

mají desítky stran, jednak jsme potřebovali sjednotit jejich strukturu, aby byly pro studenty uživatelsky komfortní a nezabrala práce s nimi příliš času. Zároveň jsme ale ke každé straně / každému hnutí ocitovali jejich hlavní myšlenku/cíl, aby na studenty mohla také zapůsobit jejich rétorika, protože i ta je může v rozhodování ovlivnit.

Domníváme se, že pro studenty tento úkol bude poměrně náročný, a to hlavně časově. Proto bude nutné jim na práci poskytnout dostatek času, aby si vše mohli v klidu promyslet a rozhodnutí neuspěchali. Rozřazování a zdůvodňování svých rozhodnutí studentům podle nás může trvat i několik vyučovacích hodin (minimálně tři).

Po tom, co si každá skupina ujasní svá rozhodnutí, zvolí si svého zástupce, který jejich stanoviska přednese zbytku třídy. Ostatní skupiny si během toho budou zapisovat, co je k jejich rozhodnutí napadlo, co měla daná skupina stejně, co naopak jinak, jaký by jim chtěly položit doplňující dotaz atd. Po představení rozhodnutí všech skupin bude probíhat diskuse řízená učitelem. Každá skupina dostane slovo, aby se mohla vyjádřit k názorům zbylých skupin, případně se jich doptat na něco, co by je k tomu ještě zajímalo.

Na závěr celého projektu by mělo dojít ke shrnutí poznatků a diskutovat se studenty o tom, jaký cíl si myslí, že tato několikahodinová aktivita měla.

Představování stanovisek skupin, diskuse i závěrečné shrnutí bude taktéž časově náročnější. Myslíme si, že zabere minimálně dvě vyučovací hodiny.

Zdůvodnění přínosu projektu:

Tímto dlouhodobým projektem bychom chtěli ve výuce dosáhnout toho, že z českých středních škol budou vycházet studenti empatičtí a respektující vůči ostatním lidem. Budou chápat, že každý člověk žije v odlišných sociálních poměrech, nachází se v jiné životní situaci a to se následně odráží v jeho chování anebo názorech. My jsme se v projektu zaměřili konkrétně na to, jak sociální poměry lidí ovlivňují jejich politické názory a preference, čímž jsme sociologické téma propojili s politologickým. Zároveň je to téma, které je ve společnosti vždy aktuální a může vyvolávat různé diskuse nebo konflikty. Studenti by si tak měli uvědomit, jak jsme již naznačili ve vytyčených cílech aktivity, že každý člověk má své opodstatněné důvody, proč volí určitou stranu nebo hnutí. A měli bychom je tedy vést

k tomu, aby chápali, že za každým rozhodnutím je konkrétní důvod a nemůžeme druhé jednoduše odsoudit jenom proto, že mají jiný názor než my.

Stejně jako předchozí aktivita i tato vychází z principu pedagogického konstruktivismu. Vyučující sice může studentům říct „nesmíte se druhým smát za to, jaké mají názory nebo koho volí“, ale mnohem efektivnější je cesta, kterou my zde navrhneme. Studenti sami na základě vhodných materiálů dojdou k tomu, proč se názory a chování lidí může lišit a liší.

Inspirací a východiskem nám dále byly také podněty získané analýzou zahraničních kurikul. Ta mnohem více než české kurikulární dokumenty kladou důraz na vztažení výuky k aktuálním tématům a stavu současné společnosti. Americké kurikulum vysloveně pracuje s tím, že si studenti musí uvědomit, co znevýhodněné sociální skupiny zažívají a že sociální nerovnosti mohou způsobovat konflikty ve společnosti. Ale i další, tedy anglické a novozélandské kurikulum, zaměřují cíle výuky tématu struktura společnosti k pochopení sociálních problémů, porozumění lidem z jiných sociálních vrstev, vzájemnému respektu a snaží se výuku vést i k přesahu do politologie. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia sice v očekávaném výstupu s respektem k lidem z jiných sociálních skupin pracuje, neobjevuje se v něm ale postup, jak by toho mělo být ve výuce dosaženo. Tento krok nám v českém kurikulu chybí.

Pracovní list pro žáky:

A) Přečtěte si následující charakteristiky osob/rodin¹⁵⁷ a zamyslete se nad tím, do které sociální třídy popsání lidé podle vás patří. Ke každé charakteristice si napište přesná kritéria, podle čeho jste ji ke konkrétní třídě zařadili.

- 1) Jmenuju se Kateřina a je mi 40 let. Pracuju jako ředitelka jedné z poboček zdravotní pojišťovny. S manželem, který vlastní menší stavební firmu, a dvěma dětmi (10 a 13 let), bydlíme v satelitním městečku Jesenice u Prahy. Postavili jsme si tady rodinný

---

¹⁵⁷ Žáci dostanou charakteristiky bez označení sociální třídy, zde je řešení pro vyučující: 1) zajištěná střední třída, 2) tradiční pracující třída, 3) třída místních vazeb, 4) ohrožená třída, 5) nastupující kosmopolitní třída, 6) strádající třída, 7) zajištěná střední třída, 8) nastupující kosmopolitní třída, 9) třída místních vazeb, 10) tradiční pracující třída, 11) ohrožená třída, 12) tradiční pracující třída, 13) strádající třída

dům, který naštěstí už máme splacený. Sice tady není moc kulturního vyžití, ale nijak nám to nevadí, do Prahy to máme kousek a můžeme si do ní snadno dojet. Mimo to si o víkendech potřebujeme vzhledem k náročným zaměstnáním odpočinout, a tak rádi trávíme volný čas sami jako rodina nebo s blízkými kamarády. Výhodou je taky to, že jen pár kilometrů od nás bydlí moji rodiče, kteří už nejsou plně soběstační a potřebují od nás občas s něčím pomoci. Ani děti to nemají do školy daleko, dojíždí sice do Prahy, ale zato chodí do soukromé školy s rozšířenou výukou cizích jazyků. S manželem si myslíme, že je to pro ně velmi přínosné a otevírá jim to cestu ke studiu střední a případně i vysoké školy v zahraničí.

- 2) Jmenuju se František a je mi 42 let. Od maturity pracuju jako řidič kamionů. Jezdím hlavně po republice, protože v zahraničí nejsem moc schopný se domluvit. Manželka má svůj vlastní malý obchod s domácími potřebami. Bydlíme na maloměstě, kde jsme si postavili velký rodinný dům. Vzhledem k tomu, že tady ale nebydlíme moc dlouho, nemáme zde moc přátel, maximálně se občas sejdeme se sousedy třeba na pivo. Jinak většinu volného času trávíme odpočinkem a prací na zahradě.

Syn letos dokončuje základní školu a půjde studovat zemědělkou. Nevýhodou maloměsta je, že bude muset dojíždět do patnáct kilometrů vzdáleného města, což bude samozřejmě i dražší, než když chodil do školy u nás.

- 3) Jmenuju se Jarmila a je mi 62 let. Jsem zaměstnaná jako prodavačka v obchodě s potravinami. Manžel pracoval jako zootechnik v zemědělském podniku, ten ale bohužel zkrachoval a muž má problém najít nové zaměstnání. Má jen čtyři roky do důchodu a to mu samozřejmě hledání neusnadňuje.

I když oba pocházíme z města, před dvaceti lety jsme se přestěhovali na malou vesnici, kde jsme si koupili rodinný domek. Je tady naprostý klid, takže jsme tu moc spokojení. Vzhledem k tomu, že pracuju v místním obchodě, znám skoro všechny zdejší obyvatele, stejně tak manžel díky bývalé práci, a tak tady máme spoustu přátel. Pořádáme spolu různé vesnické zábavy, zábavné dny pro děti atd. Svoje vlastní děti bohužel nemáme.

- 4) Jmenuju se Karolína a je mi 28 let. Mám dvouletou dceru a bydlíme spolu v Jihlavě v pronajaté garsonce. Přítel od nás bohužel odešel, takže si lepší bydlení nemůžeme dovolit. Naštěstí mám ale několik dobrých kamarádek, které se nám snaží trochu pomáhat.
- Po vyučení jsem chvíli pracovala jako servírka a před mateřskou ještě jako prodavačka v obchodě s oblečením. I teď bych nějakou brigádu potřebovala, abych si k rodičovské přivydělala, ale dceru nemá kdo hlídat, rodiče bydlí daleko.
- 5) Jmenuju se Kristián, je mi 29 let a jsem zaměstnaný na pozici vývojáře aplikací. Tahle práce mě hodně baví, navíc tady uplatním svoji skvělou znalost cizích jazyků. Během studia na vysoké škole jsem několikrát vycestoval do Anglie, Německa a Rakouska, takže angličtinu a němčinu ovládám fakt hodně dobře a taky tam mám hodně kamarádů, za kterými se občas o víkendech vydávám.
- Bydlím v pronajatém bytě 2+1 kousek od centra Prahy.
- Sice jsem single, ale nijak mi to nevadí, s kolegy trávíme hodně času i mimo práci a mám tady i jiné kamarády, ještě z vysoké, se kterými si občas chodím zahrát tenis. Od dětství taky miluju horolezectví, takže se docela často s partou vydávám do skal.
- 6) Jmenuju se Růžena, jsem už důchodkyně a bydlím v Mostu. Od vyučení jsem celý život pracovala jako kuchařka ve školní jídelně. Manžel byl zaměstnaný jako pomocný zedník, ale ten mi před dvěma roky zemřel. Bohužel v našem regionu je poměrně těžké najít pracovní místo a manžel byl několik let nezaměstnaný, kvůli čemuž jsme měli dokonce problémy s exekucemi, a tak jsme ani nezvládli našetřit si na vlastní bydlení. Bydlím v pronajatém bytě 1+kk, ale i ten mám s jedním důchodem problém platit. Děti už mají vlastní rodiny a odstěhovaly se do jiného kraje, kde je lepší situace na pracovním trhu.
- 7) Jmenuju se Vladimír, je mi 55 let a pracuju jako obchodní ředitel firmy zabývající se výrobou zařízení pro potravinářský průmysl. Kontakt se zahraničními klienty je pro mě ale náročnější. Je znát, že jsem se angličtinu ve škole neučil.

S manželkou, která pracuje ve stejné firmě jako ekonomka, a dcerou bydlím na okraji Olomouce, kde máme vlastní byt 3+kk. Dceři je sice už 21 let, ale ještě studuje vysokou školu, takže bydlí s námi. Máme několik dobrých kamarádů, se kterými občas chodíme hrát golf nebo jezdíme na různé společné výlety, ale jsme z práce taky často dost unavení, a tak volný čas trávíme odpočinkem doma, nebo jedeme na nějaký relaxační pobyt. V létě pak strávíme nejvíce času na naší chatě v Krkonoších.

- 8) Jmenuju se Veronika, je mi 35 let a momentálně jsem na rodičovské dovolené se svým ročním synem. Před rodičovskou jsem několik let pracovala jako manažerka v jazykové agentuře, mluvím plynne třemi světovými jazyky. Pocházím sice z rodiny lékařů, ale mě vždycky více lákalo studium jazyků. I manžel je humanitně zaměřený, pracuje v advokátní kanceláři.

Bydlíme v centru Brna v pronajatém bytě, ale plánujeme, že až syn nastoupí do školky, vezmeme si hypotéku a koupíme rodinný dům. Budeme se snažit najít lokalitu, kde bude dostupná kvalitní mateřská škola a bude nabízet zájmové kroužky, které nás pro syna zaujmou.

Taky rádi cestujeme a poznáváme nová místa, takže i teď když je syn ještě malý, se většinou každý měsíc alespoň na dva, tři dny vydáváme prozkoumávat evropská metropole.

- 9) Jmenuju se Miroslav a je mi 39 let. S manželkou a dětmi (13 a 15 let) bydlíme v domě po rodičích v mojí rodné vesnici. Já pracuju jako technik ocelových konstrukcí, manželka jako zdravotní sestra v nemocnici v nedalekém městě. I když musíme za prací dojíždět a děti do školy taky, jsme rádi, že bydlíme na klidném venkově. Máme tady partu přátel, všichni se známe, já i syn navíc hrajeme za místní fotbalový tým, takže o zábavu máme postaráno.

- 10) Jmenuju se Dominik, je mi 23 let a od vyučení jsem zaměstnaný v truhlářské dílně. Mám štěstí, že jsem zdědil byt po babičce, a tak nemusím platit nájem. V dílně si

totiž až tolik peněz nevydělám. Do budoucna plánuju, že až se mi podaří si našetřit větší obnos peněz, zařídím si svou vlastní živnost a dílnu.

11) Jmenuju se Zdeněk, je mi 33 let a pracuju jako řidič autobusu. Manželka je momentálně na rodičovské dovolené s naším nejmladším synem. Ještě máme další dvě děti, jedno chodí do školky, druhé do čtvrté třídy. Výhoda je, že bydlíme ve městě a děti nemusí do školky a školy dojíždět, ale jsou tady bohužel také mnohem vyšší nájem než na venkově, a tak si můžeme dovolit pouze byt 2+1, což je pro pětičlennou rodinu nedostačující. Já jsem navíc byl dlouho nezaměstnaný, takže naše finanční situace není příliš dobrá. Ani dětem nemůžeme dopřát tolik zájmových kroužků, kolik bychom s manželkou chtěli. Navíc nejstarší syn má vadu zraku a potřeboval by chodit do školy uzpůsobené pro tyto žáky, bohužel ale v Ústeckém kraji, kde bydlíme, je problém takovou školu sehnat.

12) Jmenuju se Simona, je mi 59 let a pracuju ve výrobě součástek do malých elektrospotřebičů, ale ne na plný úvazek. Jsem po úrazu a nemůžu stát osm hodin na nohou, a tak k tomu navíc pobírám částečný invalidní důchod. S manželem bydlíme na venkově, kde vlastníme byt 2+kk a kousek od něj má muž spolu se synem autodílnu. Nedávno jsme si k bytu koupili ještě zahrádku, abychom tam mohli trávit víkendy s našimi vnoučaty, s nimi celkově trávíme veškerý náš volný čas.

13) Jmenuju se Pavlína a je mi 19 let. Po základní škole jsem se šla vyučit kuchařkou, ale nezvládla jsem školu dostudovat. Vzhledem k tomu, že nemám ani výuční list, zaměstnání se mi hledá hodně těžce. V současné době pracuju aspoň jako pomocná síla v kuchyni. Zvládám z toho sice platit i nájem garsonky, ale nezbývají mi peníze na to, abych například někam zašla s kamarády a užila si nějakou zábavu.

B) Přečtěte si volební programy¹⁵⁸ osmi českých politických stran¹⁵⁹ a zamyslete se nad tím, koho by lidé popsaní v charakteristikách, které jste četli výše, pravděpodobně volili.

Ke každému člověku tedy přiřaďte stranu, která ho podle vás zaujme nejvíce, a následně stranu, která ho nejspíše zaujme nejméně, popř. vůbec. Argumentujte vždy konkrétními body z programu.

1) „Politika odolnosti se musí objevit ve většině sfér našeho života, zejména v široké vzdělanosti, ve snahách chránit a rozšiřovat střední třídu, v systému vnitřní i vnější bezpečnosti, v sociální soudržnosti, v ochraně před znečištěním prostředí a vyčerpáním zdrojů a v neposlední řadě i v osobní odpovědnosti každého z nás.“¹⁶⁰

- **oblast mezinárodních vztahů:** spolupráce se zeměmi vyznávajícími stejné hodnoty (Evropa, euroatlantický prostor); posilování vztahů s Německem, ne zeměmi Visegradské čtyřky; prosazení korespondenčních voleb v zahraničí pro naše občany, kteří žijí mimo Českou republiku¹⁶¹
- **oblast sociální politiky:** zvýšení platů všem lidem – snížení odvodů sociálního pojištění; obnovení diskuse o důchodové reformě, podpora zkrácených úvazků pro rodiče¹⁶²
- **podnikatelé, živnostníci:** podpora; „digitalizace státní správy, zmenšení objemu byrokracie, snazší daně“¹⁶³; prioritou nové vlády

---

¹⁵⁸ žákům by byl rozdán pracovní list bez citací

¹⁵⁹ jako informaci pro vyučujícího uvádíme přesné názvy stran/hnutí: 1) TOP 09, 2) ODS, 3) Piráti, 4) ANO, 5) SPD, 6) KSČM, 7) ČSSD, 8) KDU-ČSL

¹⁶⁰ Úspěšná země – odolná společnost Vize České republiky 2030. *TOP 09* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/vize2030/>

¹⁶¹ Nejvyšší čas na změnu. *TOP 09* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/nejvyssi-cas-na-zmenu/>

¹⁶² Dlouhodobý program TOP 09. *TOP 09* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: https://www.top09.cz/files/soubory/zkraceny-volebni-program-2017-letak_1719.pdf, s. 2.

¹⁶³ Nejvyšší čas na změnu. *TOP 09* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/nejvyssi-cas-na-zmenu/>

- **oblast vzdělávání:** zvýšení investic; modernizace výuky; zvýšení platů učitelů a tím nalákání mladých lidí pro práci ve školství; předávání klíčových kompetencí potřebných pro život v současném světě; větší možnosti rodičů iniciovat se ve vzdělávání svých dětí; digitalizace školství
- **oblast zdravotnictví:** vzájemné provázání penzijní, zdravotní a daňové reformy – nikoliv zvyšování daní; podpora vývoje technologií; modernizace zdravotnictví; zefektivnění systému; zvýšení platů i mezd zdravotnického personálu; zlepšení dalšího vzdělávání zdravotníků
- **dále:** zlepšení styku s úřady díky novým technologiím¹⁶⁴

2) *„Základem naší praktické politiky je důraz na soukromé vlastnictví, nízké daně, podnikavost, solidaritu zodpovědných, snižování byrokracie, malý a bezpečný stát, ochranu soukromí, individuální zodpovědnost, zdravé veřejné finance a nezádluženou budoucnost.“*¹⁶⁵

- **oblast mezinárodních vztahů:** podpora aktivního členství v NATO; Česká republika by měla být rovnocenným partnerem v euroatlantickém prostoru
- **oblast sociální politiky:** snižování daní (důsledkem bude mj. levnější nákup nemovitostí); udržení stability sociálního a penzijního systému
- **podnikatelé:** podpora podnikání; inovace pomohou zvýšení konkurenceschopnosti českých firem a zajištění sociální podpory lidem, kteří to potřebují
- **oblast vzdělávání:** zvýšení platu učitelů; snížení rozdílů v kvalitě dostupného vzdělání v jednotlivých regionech; zrušení povinné inkluze
- **oblast zdravotnictví:** zvýšení kvality
- **dále:** digitální reforma; zvýšení efektivity státní správy; méně byrokracie¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ O nás. *ODS* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/o-nas>

¹⁶⁶ Program 4 pilíře. *ODS* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/program/4-pilire>

3) „Hlásíme se k liberálnímu středu a našim hlavním cílem je svobodná, vzdělaná a informovaná společnost.“¹⁶⁷

- **oblast mezinárodních vztahů:** aktivní fungování v rámci evropské politiky¹⁶⁸
- **oblast sociální politiky:** nahrazení minimální mzdy základním příjmem; „každý občan, nezávisle na své ekonomické situaci či jiných podmínkách, získává rovný základní příjem zajišťující důstojný život“¹⁶⁹; snížení daní z práce; zvýšení daní například v oblasti velkých korporací; využití nových technologií například k rychlejší kontrole účetnictví
- **podnikatelé:** jejich podpora včetně snížení byrokracie
- **oblast vzdělávání:** výběr školy podle svého potenciálu; zvýšení platů učitelů; zkvalitnění výuky cizích jazyků; podpora tělovýchovných aktivit
- **oblast zdravotnictví:** zvýšení platů zdravotníků; nezvyšování poplatků pacientů¹⁷⁰

4) „Nebudeme lhát, nebudeme krást, budeme bojovat proti korupci a nehospodárnosti a budeme pracovat pro lidi a naši zemi.“¹⁷¹

- **oblast mezinárodních vztahů:** prioritou dobré fungování České republiky v Evropské unii, spolupráce v rámci NATO
- **oblast sociální politiky:** zvýšení základního výměru důchodu; férové podmínky; nezvyšování sazeb; snížení daní z příjmu fyzických osob

---

¹⁶⁷ O nás. *Piráti* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/o-nas/>

¹⁶⁸ Dlouhodobý program. *Piráti* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/program/strana.html>

¹⁶⁹ Sociální systém. *Piráti* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/program/dlouhodoby/socialni-system/>

¹⁷⁰ Dlouhodobý program. *Piráti* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/program/strana.html>

¹⁷¹ Program hnutí ANO pro volby do Poslanecké sněmovny 2017. In: *ANO, bude líp* [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/file/edee/2017/09/program-hnuti-ano-pro-volby-do-poslanecke-snemovny.pdf>, s. 3.

- **podnikatelé:** zmenšení administrativní zátěže; elektronizace komunikace se státem; podpora rodinných firem a podnikání na venkově
  - **oblast vzdělávání:** podpora učení pro život; rozvoj kompetencí; povinnost studia některého z předmětů v anglickém jazyce
  - **oblast zdravotnictví:** spravedlivé odměny pro zdravotnický personál; elektronizace systému
  - **dále:** digitalizace státní správy¹⁷²
- 5) „(...) *politické hnutí, které prosazuje zásadní ústavní a legislativní změny směřující k obraně svobody a demokracie v České republice. Za základní princip obrany demokracie považujeme zavedení přímé demokracie a široké zapojení občanů do řízení země.*“¹⁷³
- **oblast mezinárodních vztahů:** „budeme požadovat referendum o každém předání státní suverenity na orgány EU a referendum o vystoupení z EU“¹⁷⁴; přímé volby politiků včetně prezidenta – aby každý občan mohl projevit svou vůli a měl politickou odpovědnost
  - **oblast sociální politiky:** snížení DPH a spotřební daně; daňové zvýhodnění pro rodiny, které mají tři a více dětí; stanovení maximální výše sociální podpory pro lidi, kteří nežijí řádný život; zvýšení důchodu všem lidem stejně
  - **podnikatelé:** tvorba nových pracovních míst; snížení administrativních nároků
  - **oblast vzdělávání a zdravotnictví:** ocenění pracovníků¹⁷⁵
- 6) „*Programovým cílem (...) je socialismus, demokratická společnost svobodných, rovnoprávných občanů, společnost politicky a hospodářsky pluralitní, postavená na maximální občanské samosprávě, prosperující a sociálně spravedlivá, pečující*

---

¹⁷² Tamtéž, s. 11–37.

¹⁷³ Politický program SPD. SPD [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://www.spd.cz/program-vypis/#7287>

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž.

o zachování a zlepšování životního prostředí, zabezpečující lidem důstojnou životní úroveň a prosazující bezpečnost a mír. ¹⁷⁶

- **oblast mezinárodních vztahů:** snaha o prosazení referenda týkajícího se vystoupení z NATO; dobré vztahy se sousedními státy (zejména zeměmi Visegradské čtyřky)
- **oblast sociální politiky:** za stejnou práci by všichni měli být odměněni stejně; zvýšení minimální mzdy; podpora zaměstnávání čerstvých absolventů, handicapovaných lidí, matek po ukončení rodičovské dovolené a lidí před důchodem; valorizace důchodů, sociálních dávek a nemocenské; podpora rodin s dětmi – podpora bydlení, zvýšení mateřské a rodičovské dovolené, daňové úlevy;¹⁷⁷ „zavedení náhradního výživného – státem garantovaného řešení pro rodiče samoživitele“¹⁷⁸; jízdné zdarma pro žáky základních škol a seniory
- **živnostníci:** podpora hlavně v oblasti snížení administrativních požadavků
- **oblast vzdělávání:** bezplatné a kvalitní vzdělávání; zvýšení platů pedagogických pracovníků; jednotné učební osnovy pro základní školy
- **oblast zdravotnictví:** prosazení vzniku jedné státní zdravotní pojišťovny; podpora zdravotní péče bez zvyšování spoluúčasti pacientů; zvýšení platů zdravotnického personálu¹⁷⁹

7) „(...) vám, lidem práce, v duchu svých nejlepších tradic nabízí program vedoucí ke společnosti sebevědomé, sociálně i generačně soudržné a proevropsky orientované.“¹⁸⁰

---

¹⁷⁶ Naše strana. KSČM [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/cs/nase-strana>

¹⁷⁷ Volební program KSČM pro volební období 2017-2021. In: *Městský výbor KSČM Brno* [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <http://www.kscm-brno.cz/image/obrazky/2017/vp.pdf>, s. 1–7.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 3.

¹⁷⁹ Tamtéž. 2–3.

¹⁸⁰ Dobrá země pro život. Volební program ČSSD pro volby 2017. In: *ČSSD* [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://www.cssd.cz/data/files/program-210x210-seda.pdf>, s. 3.

- **oblast mezinárodních vztahů:** udržování vztahů se zeměmi Visegradské čtyřky, ale také s Německem, USA, Čínou nebo Ruskem; podpora sbližování životní úrovně zemí Evropské unie a celé Evropy; díky NATO udržujeme bezpečnost naší země
- **oblast sociální politiky:** navýšení minimální mzdy a její pravidelné zvyšování; všichni zaměstnanci by měli mít nárok na pět týdnů dovolené; snížení daní pro malé a střední firmy; progresivní danění velkých podniků; zvýšení porodného a výše příspěvku za rodičovskou dovolenou; udržení pravidelného zvyšování důchodů; zákon o sociálním bydlení, který mj. umožní regulovat výši cen nájmu; půjčky pro rodiny s dětmi na bydlení (bez úroků); jízdné zdarma pro žáky základních škol, studenty středních škol a seniory
- **oblast vzdělávání:** zvýšení platů pedagogických pracovníků; bezplatné volnočasové aktivity pro děti; více financí na podporu tělovýchovných aktivit
- **oblast zdravotnictví:** pacienti by měli mít co nejnižší spoluúčast na své zdravotní péči; proti znovuzavedení poplatků; podpora zvyšování platů i úrovně vzdělání zdravotnického personálu; elektronizace systému¹⁸¹

8) *„Jsme stranou středopравou se silným sociálním akcentem. V politických řešeních dbáme na lidskou důstojnost, osobní zodpovědnost, šetrnost, hospodárnost, subsidiaritu a svobodu, zároveň však solidaritu (mladí se starými, zdraví s nemocnými, bohatí s chudými).“¹⁸²*

- **oblast mezinárodních vztahů:** aktivní prosazování zájmů v Evropské unii; USA i Německo jsou pro nás strategickými partnery; prohloubení spolupráce s tzv. Visegradskou čtyřkou
- **oblast sociální politiky:** daňové zvýhodnění pro pracující rodiče; výhodnější hypotéky podle počtů dětí v domácnosti; zvýšení minimální mzdy
- **podnikatelé:** podpora vlastníků malých a středních podniků

---

¹⁸¹ Tamtéž, s. 6–32.

¹⁸² Odkud a kam lidovci jdou. *KDU-ČSL* [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/o-nas/kdo-jsme>

- **oblast vzdělávání:** zvýšení platů učitelů; podpora zájmových kroužků; vzdělávání v cizích jazycích; podpora sportovních klubů
- **oblast zdravotnictví:** snížení administrativních nároků; zvýšení finanční zdrojů; elektronizace systému¹⁸³

C) *Zvolte si svého zástupce, který přednese vaše stanoviska zbytku třídy.*

D) *Až budete poslouchat představování stanovisek ostatních skupin, zapisujte si poznámky, které vás k jejich stanoviskům napadnou, nebo např. otázky, na které se budete chtít dané skupiny následně doptat.*

---

¹⁸³ Zodpovědně pro společný domov. Volební program KDU-ČSL pro sněmovní volby v roce 2017. In: *KDU-ČSL* [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/getattachment/f3c301fb-b96a-4915-87e4-6ad5713164a3/program.aspx>, s. 4–26.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo didaktické zpracování tématu struktura společnosti vyučovaného na středních školách / vyšších gymnáziích.

V úvodních kapitolách jsme nejprve provedli analýzu a porovnání pojetí tématu v českých kurikulárních dokumentech (Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia a školních vzdělávacích programech vybraných gymnázií). Zjistili jsme, že ačkoliv klíčové kompetence a očekávané výstupy k tématu jsou v RVP G pojaty poměrně prakticky a snaží se, aby studenti získali znalosti a dovednosti potřebné pro jejich budoucí život, postrádáme v dokumentu propojení s teoretickými pojmy navrhovanými v doporučeném učivu. V RVP G není naznačena cesta, která by byla oporou pro učitele, aby věděli, jak těchto kompetencí a výstupů dosáhnout a opravdu je společně se studenty naplnili. U školních vzdělávacích programů nás zajímalo, jestli školy využívají poměrně velké svobody v tvorbě programů, přizpůsobují je vizím a směřování své výuky a jakým způsobem propojují teoretické pojmy v učivu s praktičtěji orientovanými výstupy. A pokud tomu tak je, tak do jaké míry. Celkem jsme pro analýzu vybrali školní vzdělávací programy pěti gymnázií, tří pražských a dvou mimopražských. Dospěli jsme k závěru, že jedno z nich možnost pracovat s vlastním pojetím vzdělávací oblasti nevyužívá vůbec, pouze přejalo očekávané výstupy z RVP G. Další dvě vedou studenty pouze k osvojení termínů, ale už nepracují s tím, k čemu je toto osvojení pro žáky dobré. Zbylé dva ŠVP již pracovaly s tím, že je důležité, aby si studenti uvědomovali sociální rozdíly ve společnosti, jejich příčiny, a vedly je k větší přemýšlivosti nad tématy a diskutování o nich. Z těchto zjištění ale celkově vyplývá, že školy svoji relativní svobodu v koncipování prakticky založené výuky nevyužívají v takové míře, která je jim umožněna.

Dále jsme se věnovali doporučení Rady Evropské unie k rozvoji klíčových kompetencí, na které EU klade velký důraz a snaží se je zapojovat do vzdělávání členských zemí. Navrhované kompetence jsme porovnali s těmi, se kterými pracuje RVP G. V řadě bodů se oba dokumenty shodují, ale Evropská unie více zdůrazňuje potřebu zaměřit výuku na téma sociální spravedlnosti a snažit se oprostít studenty od předsudků týkajících se této oblasti.

Ve třetí kapitole jsme se zaměřili na pojetí tématu struktura společnosti ve vybraných zahraničních kurikulárních dokumentech, konkrétně jsme pracovali s kurikulem Anglie,

Nového Zélandu a Spojených států amerických. Došli jsme k tomu, že zahraniční kurikula mnohem více než český Rámcový program pro gymnázia pracují s tím, aby studenti chápali sociální problémy, vnímali rozdíly mezi jednotlivými sociálními třídami, přemýšleli nad tím, jakým problémům tyto nerovnosti ve společnosti mohou vést, dokázali si na tuto problematiku utvořit nějaký svůj vlastní názor, a hlavně se chovali k druhým s úctou a respektem. Zjištění těchto informací je poměrně zásadní a český vzdělávací systém se v zahraničí může nechat inspirovat tím, jak propojit teoretické pojmy s praktickými výstupy, aby učivo žákům přineslo něco užitečného pro život a věděli, k čemu jim nabyté poznatky slouží.

Ve čtvrté kapitole jsme představili dvě středoškolské učebnice a provedli analýzu, jak je v nich zpracováno téma struktura společnosti. Obě pracují hlavně s teoretickými pojmy, ale učebnice od nakladatelství Computer Media nastiňuje praktické výstupy, ke kterým osvojení pojmů směřuje. Proto bychom tuto učebnici mohli považovat za doplňující článek mezi výstupy a kompetencemi RVP G a teorií. Tato učebnice podle nás tak může být učitelům poměrně velkou oporou ve směřování k prakticky pojaté výuce.

Dále jsme zabývali představením výzkumů českých sociologů týkajících se struktury naší společnosti a představili jejich výsledky. Ty jsme následně využili v didaktické části práce.

Didaktické podněty do výuky jsme vystavěli na principu pedagogického konstruktivismu, jehož myšlenky jsme představili v šesté kapitole. Principy konstruktivismu pro nás byly jasným východiskem, jelikož většina snah o nové pojetí výuky vychází právě z nich.

V poslední části diplomové práce jsme se věnovali již samotným konkrétním didaktickým podnětům do výuky. Obě námi navržené aktivity jsou vystavěny konstruktivisticky a vychází ze závěrů, ke kterým jsme došli na základě analýz kurikulárních dokumentů. První je zaměřena na předsudky o příslušnicích jednotlivých sociálních tříd a zároveň na seznámení žáků se společenskými třídami současné české společnosti, k čemuž nás inspirovala právě zahraniční kurikula, protože v českém kurikulu přesah k aktuální struktuře společnosti chybí. V zahraničí je také zdůrazňováno, abychom žáky vedli k tomu, proč je potřeba strukturu společnosti znát – vede to k jejich lepšímu chápání sociálních

problémů. Druhá aktivita je dlouhodobějšího rázu, jde spíše o projekt, jehož cílem je, aby si studenti uvědomili, že každý člověk žije v jiných sociálních poměrech a ty ovlivňují naše chování a názory. My jsme tento vztah vztáhli k tomu, jak příslušnost člověka k dané sociální třídě ovlivňuje jeho politické názory a preference. Podařilo se nám tak propojit sociologické téma s politologickým a ukázat studentům, že nelze odsuzovat druhé lidi za jejich politický názor, protože většinou pro něj mají opodstatněné důvody.

Domníváme se, že se nám podařilo naplnit cíle, které jsme si vytyčili na počátku práce a vytvořili didaktické podněty směřující k propojení teoretického učiva s životem žáků a jejich každodenními zkušenostmi. Zároveň by naše zjištění a nápady měly být inspirací pro středoškolské učitele společenskovedního základu.

Seznam použitých informačních zdrojů

Odborná literatura

DVOŘÁK, D., J. HOLEC a M. DVOŘÁKOVÁ. *Kurikulum školního vzdělávání: zahraniční reformy v 21. století*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2018. ISBN 978-80-7603-017-6.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.

HAMPLOVÁ, Dana a Jiří ŠAFR. Vzdělání, kulturní kapitál a proměny životního stylu. In HAMPLOVÁ, Dana a Tomáš KATRŇÁK, ed. *Na vzdělání záleží: jak vzdělanostní rozdíly ovlivňují osudy lidí v české společnosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018. Sociologická řada. ISBN 978-80-7325-457-5.

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073675714.

KOLÁŘOVÁ, Marta a Kateřina VOJTÍŠKOVÁ. *Vnímání a utváření sociálních distancí a třídních nerovností v české společnosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-155-2.

PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Druhé, rozšířené vydání. Brno: Host, 2020. ISBN 978-80-275-0308-7.

PROKOP, D., P. TABERY a M. BUCHTÍK, ed. *Rozdělení svobodou. Česká společnost po 30 letech*. Praha: Radioservis, a.s., 2019. ISBN 978-80-88286-08-0.

PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.

ŠAFR, Jiří. *Životní styl a sociální třídy: vytváření symbolické kulturní hranice diferenciací vkusu a spotřeby*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-154-5.

Učebnice

DUFEK, P., M. DRNEK a J. DVOŘÁK. *Společenské vědy pro střední školy – pracovní sešit*. Brno: Didaktis, c2010. ISBN 978-80-7358-154-1.

DUFEK, P., M. DRNEK a J. DVOŘÁK. *Společenské vědy pro střední školy – učebnice*. Brno: Didaktis, c2010. ISBN 978-80-7358-152-7.

KÖHLEROVÁ, T., J. ZÁVODNÝ POSPÍŠIL a L. S. ZÁVODNÁ. *Občanský a společenskovědní základ – sociologie, média*. Aktualizované 2. vydání. Prostějov: Computer Media, 2018. ISBN 9788074022395.

Elektronické zdroje

CIBULKA, J., P. KOČÍ a M. ZLÁTKOVSKÝ. Unikátní výzkum: česká společnost se nedělí na dva tábory, ale do šesti tříd. Zjistěte, do které patříte vy. *iROZHLAS* [online]. 17. 9. 2019 [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ceska-spolecnost-vyzkum-tridy-kalkulacka_1909171000_zlo#kalkulacka

Dlouhodobý program. *Piráti* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/program/strana.html>

Dlouhodobý program TOP 09. In: *TOP 09* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: https://www.top09.cz/files/soubory/zkraceny-volebni-program-2017-letak_1719.pdf

Dobrá země pro život. Volební program ČSSD pro volby 2017. In: *ČSSD* [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://www.cssd.cz/data/files/program-210x210-seda.pdf>

GCE AS and A level subject content for sociology. In: *GOV.UK* [online]. 2014 [cit. 2020-10-24]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/302111/A_level_sociology_subject_content.pdf

Choosing a course or subjects at school. *New Zealand Qualification Authority*. [online]. [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://www.nzqa.govt.nz/studying-in-new-zealand/secondary-school-and-ncea/choosing-a-course-or-subjects-at-school/#heading2-2>

Lesson Plans. *Sociology central*. [online]. [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <http://www.sociology.org.uk/lplans.htm>

Naše strana. *KSČM* [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://www.kscm.cz/cs/nase-strana>

Naše škola v Evropě [online]. Praha: Gymnázium Litoměřická, 2014 [cit. 2021-02-11]. Dostupné z: https://www.gymlit.cz/wp-content/uploads/2020/02/SVP_vyssi_gymnazium_2017.pdf

Nejvyšší čas na změnu. *TOP 09* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/nejvyssi-cas-na-zmenu/>

Odkud a kam lidovci jdou. *KDU-ČSL* [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/o-nas/kdo-jsme>

O nás. *ODS* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/o-nas>

O nás. *Piráti* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/o-nas/>

Politický program SPD. *SPD* [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://www.spd.cz/program-vypis/#7287>

Program hnutí ANO pro volby do Poslanecké sněmovny 2017. In: *ANO, bude líp* [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/file/edee/2017/09/program-hnuti-ano-pro-volby-do-poslanecke-snemovny.pdf>

Program 4 pilíře. *ODS* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/program/4-pilire>

Rada Evropské unie. (2018, 4. června). *Úřední věstník Evropské unie C 189* [online]. [cit. 2020-10-01]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2018:189:FULL&from=IT>

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha: MŠMT, 2007 [cit. 2020-09-23]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>

Secondary school and NCEA. *New Zealand Qualification Authority* [online]. [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://www.nzqa.govt.nz/studying-in-new-zealand/secondary-school-and-ncea/>

Social sciences. *Ministry of Education*. [online]. 2014 [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://nzcurriculum.tki.org.nz/The-New-Zealand-Curriculum/Social-sciences/Learning-area-structure>

Sociální systém. *Piráti* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.pirati.cz/program/dlouhodoby/socialni-system/>

Sociology Teaching and Learning Guide. In: *New Zealand Qualification Authority*. [online]. [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://www.nzqa.govt.nz/assets/Providers-and-partners/Assessment-and-moderation/Assessment-of-standards/Support-Materials/Sociology/ASM-overview.pdf>

Studying in New Zealand. *New Zealand Qualification Authority*. [online]. [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://www.nzqa.govt.nz/studying-in-new-zealand/>

Školní vzdělávací program GJP [online]. Praha: Gymnázium Jana Palacha, 2017 [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: https://www.gjp1.cz/new/svp/SVP_GJP_2017_web.pdf

Školní vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání ve čtyřletém oboru gymnázia a vyšším stupni víceletého oboru gymnázia [online]. Praha: Gymnázium Špitálská, 2016 [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: <http://www.gymspit.cz/index.php?page=dokumenty>

Školní vzdělávací program pro vyšší gymnázium [online]. Poděbrady: Gymnázium Jiřího z Poděbrad, 2017 [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: <https://www.gjp.cz/upload/files/hg/svp-vg-2017.pdf>

ŠVP Gymnázia Bohumila Hrabala v Nymburce [online]. Nymburk: Gymnázium Bohumila Hrabala v Nymburce, 2009 [cit. 2021-02-11]. Dostupné z: <https://www.gym-nymburk.cz/skola/dokumenty/skolni-vzdelavaci-program/>

The college, career, and civic life (C3) framework for social studies state standards. In: *National Council for the Social Studies*. [online]. 2013 [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: <https://www.socialstudies.org/sites/default/files/c3/C3-Framework-for-Social-Studies.pdf>

The national curriculum in England Framework document. In: *GOV.UK* [online]. 2014 [cit. 2020-10-24]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/381344/Master_final_national_curriculum_28_Nov.pdf

The New Zealand Curriculum. *Ministry of Education* [online]. 2007 [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://nzcurriculum.tki.org.nz/The-New-Zealand-Curriculum>

Úspěšná země – odolná společnost Vize České republiky 2030. *TOP 09* [online]. [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/vize2030/>

Volební program KSČM pro volební období 2017-2021. In: *Městský výbor KSČM Brno* [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <http://www.kscm-brno.cz/image/obrazky/2017/vp.pdf>

What are A-levels?. *University of Oxford*. [online]. 2020 [cit. 2020-10-24]. Dostupné z: https://uni-of-oxford.custhelp.com/app/answers/detail/a_id/1325/~/~what-are-a-levels%3F

Zodpovědně pro společný domov. Volební program KDU-ČSL pro sněmovní volby v roce 2017. In: *KDU-ČSL* [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/getattachment/f3c301fb-b96a-4915-87e4-6ad5713164a3/program.aspx>